

Sonja Gaćina Škalamera

Hrvatski školski muzej, Zagreb

UDK 930.25:37](497.521)

378.12 Herović, J.

Primljeno: 3. 12. 2015.

Prihvaćeno: 8. 12. 2015.

Pregledni članak

**METHODUS
AUTOGRAF JOSIPA HEROVIĆA IZ 1797. GODINE***

Sažetak

Vrijedan povijesni izvor za povijest školstva u 18. i početkom 19. stoljeća u Hrvatskoj autograf je Josipa Herovića iz 1797. "Methodus". Riječ je o prijevodu (ili prijepisu prijevoda) učiteljskoga priručnika "Kern des Methodenbuches, besonders für die Landschulmeister in den k. k. Staaten" na hrvatski kajkavski jezik. Od 1901. rukopis se čuva u Arhivskoj zbirci Hrvatskoga školskog muzeja. U hrvatskoj historiografiji poznati su djelomični sadržaj i značenje "Methodusa", a njegov cjeloviti tekst prvi se put objavljuje kao povijesna građa. U radu se daje kontekst nastanka, opis i sažeti prikaz sadržaja autografa te pregled pedagoškoga djelovanja njegova autora, samoborskoga učitelja Josipa Herovića (1780. – 1871.).

Ključne riječi: *Herović, Josip
autografi, arhivsko gradivo, analiza teksta, povijest školstva,
Hrvatska, 1797.*

* Zahvaljujem dr. sc. Jurici Budji iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje na stručnoj i prijateljskoj pomoći u determinaciji manje poznatih riječi i objašnjenju njihova značenja.

1. Uvod

Razdoblje prosvijećenoga apsolutizma u Habsburškoj Monarhiji, pa i hrvatskim zemljama, u prosvjeti je vrijeme utemeljenja javnoga, državnoga općega školskog sustava, u duhu ideja prosvjetiteljstva. Školske reforme druge polovine 18. i prve polovine 19. stoljeća temelj su razvoja budućega modernoga školskog sustava. To je i vrijeme nastanka prvih školskih zakona, propisa, osnutka mreže državnih škola, nastanka školskih udžbenika i priručnika te početka organiziranoga obrazovanja učitelja i profesora radi normiranja i razvoja javnoga, državnoga školskog sustava.

Temeljni didaktičko-metodički priručnik za obrazovanje učitelja i njihov rad u drugoj polovini 18. stoljeća na prostoru Habsburške Monarhije bio je *Methodenbuch für Lehrer...*¹ Johanna Ignaza Felbigera, reformatora austrijskoga školstva u vrijeme Marije Terezije i autora više pedagoških priručnika, izdan 1775. u Beču. Kako stoji u punom naslovu priručnika, iscrpne upute o načinu podučavanja određenom Školskim redom (*Allgemeine Schulordnung...*) iz 1774. namijenjene su učiteljima, ravnateljima i nadzornicima njemačkih škola u Habsburškoj Monarhiji. Radi lakšega snalaženja u obimnom *Methodenbuchu*, koji je imao 500-tinjak stranica, kao i praktične primjene propisanih odredaba i uputa, posebno učiteljima u seoskim školama, sam je Felbiger već 1777. priredio skraćeni priručnik *Kern des Methodenbuches...* i 1778. drugi, kraći priručnik, *Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen...* Ti su se priručnici rabili u obrazovanju učitelja u bečkoj normalnoj školi kod Sv. Ane. Za područje Ugarske i njezinih krunskih zemalja u Budimu je izdan priručnik *Kurzer Leitfaden...*, kraća varijanta djela *Kern des Methodenbuches...* iz 1777. godine.² Za učitelje *illiričkih* škola 1776. u Beču je tiskan dvojezični priručnik, na njemačkom i slavenosrpskom jeziku, *Ručna knjiga potrebna magistrim illiričkih neunitskih malih škol*³, koji je “po njemačkome uzoru” (Cuvaj, 1910, I, 558) priredio Teodor Janković Mirjevski.

U hrvatskoj historiografiji poznate su i utemeljene pretpostavke da su didaktičko-metodički priručnici *Methodenbuch für Lehrer...*, *Kern des Methodenbuches...* i *Kurzer Leitfaden...* kao i njihovi rukopisni hrvatski prijevodi korišteni u obrazovanju budućih učitelja na preparandijalnim tečajevima u Zagrebu tijekom prve polovine 19. stoljeća, vjerojatno sve do tiskanja prvih pedagoških udžbenika na hrvatskom jeziku 1848./1849. u Budimu.⁴

1 Felbiger, J. I. *Methodenbuch für Lehrer der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Erbländern...*, Wien, 1775.

2 *Kern des Methodenbuches, besonderes für die Landschulmeister in den kaiserlich königlichen Staaten*, Wien, 1777.; *Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen...*; *Kurzer Leitfaden zur vorgeschriebenen Lehrart besonderes für Lehrer auf dem Lande in dem Königreiche Ungarn und dessen Kronländern*, Ofen, 1796.

3 *Nothwendiges Handbuch für Schulmeister der illyrischen nicht unirten Trivial-Schulen in den kais. königlichen Erbländern*, Wien, 1776.

4 Dr. Thomas Koschiak, predavač pedagogije na preparandijalnim tečajevima u normalnoj pučkoj školi u Zagrebu, zalagao se 1808. za tiskanje mađarskoga i hrvatskoga prijevoda priručnika *Kurzer Leitfaden*, što potvrđuje da se taj priručnik, kao vjerojatno i *Kern des Methodenbuch...* i sam *Methodenbuch*, koristio na zagrebačkim preparandijalnim tečajevima, što nam potvrđuju i slični prijevodi polaznika zagrebačkoga preparandijalnog tečaja iz kasnijih godina (Cuvaj, 1910, II, 283; Zec, 1951, 348).

U Arhivskoj zbirici Hrvatskoga školskog muzeja čuvaju se rukopisni prijevodi (ili prijepisi prijevoda) Felbigerovih djela *Kern des Methodenbuches...* i *Kurzer Leitfaden...: Methodus* (1797.) Josipa Herovića, *Vpelivanye od podvuchanya decze vu skoli* (1835.) Ivana Juriševića te *Czeli navuchanija nachin illiti Methodus razdelujesze na 3 strane* (1835.) Alojza Premzla.⁵

Spomenute autografe istraživalo je i opisalo više autora: A. Cuvaj (1910) identificirao ih je i objavio glavni sadržaj; M. Lang (1899), ravnatelj samoborske škole, u seriji članaka objavljenih u *Napretku* detaljno je opisao i analizirao sadržaj Herovićeve autografa, koji je 8. lipnja 1901. i darovao za Hrvatski školski muzej u osnivanju. U okviru istraživanja o prvim i najstarijim pedagoškim udžbenicima i priručnicima u Hrvatskoj, te su rukopise istraživali N. Zec (1951) i Š. Batinić (2003). Autori općih pregleda o povijesti školstva i pedagogije u Hrvatskoj također spominju te rukopise.

Važan za daljnja, podrobnija povijesna i interdisciplinarna istraživanja, stručno i jezično zanimljiv autograf J. Herovića, pisan hrvatskim kajkavskim jezikom na kraju 18. stoljeća, odlučili smo objaviti u doslovnom prijepisu i učiniti ga dostupnijim istraživačima i zainteresiranim čitateljima.

2. Josip Herović, učitelj samoborske škole i njegov autograf *Methodus*

Josip Herović (Zagreb, 1780. – Samobor, 1871.)⁶ službovao je kao učitelj u Samoboru 54 godine, od 1799. do 1853. godine. Bio je i ravnatelj škole, orguljaš i kapelnik domaće glazbe. Školovao se u rodnom Zagrebu. Nakon gimnazijskih razreda završio je 1797. preparandijalni tečaj za učitelja u Kr. glavnoj narodnoj školi zagrebačkoj, zvanj i *normalka*. Zagreb, kao sjedište obrazovnoga okruga za Hrvatsku i Slavoniju, imao je normalnu ili glavnu pučku školu sa četiri razreda, na kojoj su se održavali preparandijalni tečajevi. Pripravnici su polazili i neobavezne predmete (*skole*): glazbeni, crtanje i mađarski jezik. U prvom izvješću novoosnovane normalke (po *Ratio educationis*) kao polaznik glazbenoga (*Musikschule*) naveden je Josip Herović.⁷ Glazbenim umijećem Herović je bio obdaren i glazbi je bio posvećen. Zaslužan je za osnivanje dječjih orkestara i samoborske gradske glazbe (1807.). Godine 1850. odlikovan je srebrnim križem za zasluge s krunom. Uz materinski hrvatski, govorio je latinski i njemački te se služio francuskim jezikom. Dugo razdoblje bio je jedini učitelj u samoborskoj pučkoj školi, u kojoj je počeo raditi 1799. godine. Školu su polazili dječaci i djevojčice. Kako se broj djece povećavao (1819. bilo je 76 učenika, od čega 20 djevojčica), dobio je najprije pomoćnika Josipa Kleppa (1820. – 1824.), a od 1825. i drugoga učitelja, Antuna Langeru (1824. – 1863.). Školske godine 1826./1827.

5 HŠMA 224, Josip Herović, *Methodus*, 1797.; HŠMA 4587, Ivan Jurišević, *Vpelivanye od podvuchanya decze vu skoli*, 1835.; HŠMA 225, Alojz Premzl, *Czeli navuchanija nachin illiti Methodus razdelujesze na 3 strane*, 1835.

6 Više autora navodi 1780. kao godinu rođenja J. Herovića (D., 1861, 344; Cuvaj, 1910, II, 196), izuzev M. Langa, koji navodi 1772. godinu (Lang, 1899, 646).

7 HŠM Mi ZAG-P1-1796, *Razredyenyje vuchenikov Kraljev. perveshne narodne skole zagrebechke poleg vuchinyenoga chez leto MDCCXCVI. vu navukih prepiszanih napredka*, [Zagreb, 1796.].

samoborska je škola postala Kr. obospolna trirazredna glavna škola sa dva učitelja. Godine 1839. osnovana je posebna dvorazredna djevojačka škola. U Arhivskoj zbirci Hrvatskoga školskog muzeja čuvaju se sistematična rukopisna polugodišnja školska izvješća koja je uzorno vodio učitelj Herović.⁸ Napredan i cijenjen, Josip Herović ostao je zapamćen i kao veoma strog učitelj.

Godine 1797., na kraju preparandijalnoga tečaja na zagrebačkoj *normalki*, Josip Herović uredno je ispisao prijevod (ili prijepis prijevoda) s njemačkoga na hrvatski kajkavski jezik teksta priručnika za učitelje *Kern des Methodenbuches, besonders für die Landschulmeister in den k. k. Staaten*.

Rukopisna knjiga⁹ naslovljena je s *Methodus Josephi Michaelis Herovich Conscripta Anno D[omi]ni 1797*. Sačuvano je gusto pisanih 35 listova, tj. 69 stranica. Rukopis nije sačuvan u cjelini, nedostaju sam početak, dio uvoda i dio u sredini rukopisa – kako listovi nisu paginirani, ne zna se koliko ih točno nedostaje. Nakon uvoda slijedi glavni dio teksta općih, didaktičkih i metodičkih uputa i pravila, napisanih u obliku pitanja i odgovora, koje učitelji seoskih škola trebaju primjenjivati. Prijevod je većim dijelom doslovan ili prilagođen skraćivanjem, s tim da su u prvom dijelu izostavljena dva odlomka iz *Kerna*, a na kraju je dodan jedan odlomak, najvjerojatnije iz *Methodenbucha*. Herovićev autograf pisan je hrvatskim kajkavskim jezikom, s germanizmima, hungarizmima i latinizmima karakterističnim za hrvatski kajkavski jezik s kraja 18. stoljeća. Pismo je latinica nestandardiziranoga pravopisa, bez dijakritičkih znakova, s glasovima sz (s), s (ž), ss (s i/ili š), ch (č) i dr., neujednačenim pisanjem velikoga i maloga slova. U ovom je radu tekst rukopisa transkribiran, bez intervencija, a kao prilog njegovu boljem razumijevanju sastavljen je kratki rječnik manje poznatih riječi i pojmova.

Rukopis je završen s datacijom *19. junij 1797.*, što upućuje na zaključak da je najvjerojatnije napisan na kraju preparandijalnoga tečaja koji je Herović iste godine završio (Zec, 1951, 348). Ostaje otvoreno pitanje zašto je Herović, koji je dobro znao njemački, u obliku rukopisne knjige napisao hrvatski prijevod *Kerna*? Kao uredno prepisanu skriptu s predavanja odslušanih na zagrebačkom preparandijalnom tečaju ili kao didaktičko-metodički priručnik za osobnu uporabu na budućem poslu ili za svoje buduće pomoćnike? (Lang, 1899, 742). Kako je Herović bio veoma sistematičan u onome što je radio, moguće je da su sva tri odgovora točna.

8 HŠM A 1960, Glavna škola u Samoboru. Klasifikacije učenika i program javnih ispita 1819/1834., 68 kom.

9 Papir, rukopis, tinta; 25 × 18,5 cm.

3. Sadržaj *Methodusa*

Herovićev autograf sadržajno se sastoji od Uvoda, o podučavanju općenito i o organizaciji nastave, i glavnoga didaktičko-metodičkog teksta podijeljenog u tri osnovne cjeline:

I. Od oneh 3 Delov pokojemissze vezdasne navuchanye od negdasnega razluchava

Opisane su nova metoda skupnoga učenja i podučavanja djece te upute za skupno čitanje i usmeno ispitivanje.

II. Od onoga, kaj se vu Ladanyzkih skolah vuchiti mora

Sastoji se od osam poglavlja s metodičkim uputama za obradu nastavnih predmeta u seoskim (trivijalnim) školama: vjeronauka, poznavanja slova, *šlabekuvanja* (sricanja), čitanja, pisanja, pravopisa, računa i kako učitelj treba podučavati kada učenici nemaju knjige ili ih ima malo.

III. Od onoga, kaj Skolnik iliti Navuchitel vu szelzkich skolah pred ochima imati, y poleg chesza sze on vu szvojoj szluzbi ravnati mora

Opisuje važnost školske službe, dobre osobine ili vrline učitelja, glavne upute i *školske zapovijedi*, odnosno disciplinske propise.

U dodatku su upute za ispitivanje učenika prilikom inspekcije nadređenih ili posjeta uglednih osoba. Završni dio čine metodičke upute za nastavu lijepoga pisanja.

Sadržaj¹⁰ je strukturiran po poglavljima:

[Uvod. O podučavanju općenito]

I. Od oneh 3 Delov pokojemissze vezdasne navuchanye od negdasnega razluchava

1. *Od zkup vuchena.*
2. *Od zkup stejenya.*
3. *Od katekiziranya.*

II. Od onoga, kajsze vu Ladanzkih skolah vuchiti mora.

1. *Od onoga, kaj na Skolnika pri navuku kerschanzkomu zpada.*
2. *Od Zposznanya szlov.*
3. *Od Shlabekuvanya.*
4. *Od vszebnoga chtenya.*

[5.] *Od piszanya.*

[6. *O pravopisu / Od pravopiszanya*]¹¹

Pridavek. Od priszanya pri Diktuvanyu

7. *Od rachunztva.*

8. *Kak Skolnik velikem y razumnem vuchenikom hasznovita znanya, y nehtere navuke doprinezti more. Ako prem vucheniki potrebne knige nebi imali, ali chizto malo bi ih imali.*

10 U uglatim su zagradama navodi koji su rekonstruirani, a nema ih u originalnom rukopisu. Naslovi poglavlja su originalni, a brojčane oznake poglavlja, radi preglednosti i jasnoće, ujednačene i navedene bez navoda riječima kao npr. *prva ztran, prvi del ili prvi glavni del*.

11 Nedostaju kraj 5. i početak 6. dijela II. poglavlja.

III. Od onoga, kaj Skolnik, iliti Navuchitel vu Szelzkih Skola pred ochima imati, y poleg chesza on vu szvojoj szlusbi ravnati mora.

1. *Od Velikoche Skolne Szlusbe.*
2. *Od dobreh oszebujnoztih, iliti krepozti Skolnika.*
3. *Od Mudrozti Navuchitela*
4. *Navuk za Navuchitele Ladanzkih skol. Vu obchinzkom je znati.*
5. *Skolne Zapovedi za Detzu ladanzkeh Skol*
6. *Od Skolnoga Vkrochenya.*

Pridavek. Kak izpitavanya Skolnik ima vuchiniti, kada vu Skolu dojde visituvati poglavar, ali kada koj ztranzki vredneshi Gozpon Skolu pohodi za videti napredka, y nachina Navuchanya.

Vpelivanye od Lepopiszanya

1. *Od priprave k-piszanyu*
2. *Od Piszma*
3. *Od Primernozi, iliti szlosnozi szlov*

Opomenek.

U nizu odredaba, didaktičko-metodičkih uputa i preporuka namijenjenih učiteljima u seoskim školama propisanih priručnikom *Kern des Methodenbuch...* koje u hrvatskom prijevodu sadrži *Methodus*, za razumijevanje školskoga života i nastave na prijelazu 18. i 19. stoljeća važno je upozoriti na glavna obilježja onovremenih nastavnih metoda (*navuchanye*), nastavnih sadržaja, obveze učitelja i učenika, poželjne osobine i vrline te stručne pojmove i pedagoška načela.

Glavnina je priručnika normiranje metodika nastavnih predmeta u pučkim školama. Djecu se učilo čitanju, pisanju (lijepom pisanju, krasopisu), računanju, vjeronauku i dobrom vladanju. Uz metodike obrade obrazovnih sadržaja tekst sadrži niz odgojnih uputa i odredbi za učenike i učitelje, a pojedine se više puta ponavljaju. Glavne nastavne metode bile su: usmeno izlaganje (predavanja, objašnjavanja, pripovijedanja, rasuđivanja), čitanje i rad na tekstu, pisanje, demonstracija uz pomoć vizualnih nastavnih sredstava. Istaknute su prednosti nove metode skupnoga podučavanja, a u izvođenju dominira učiteljevo podučavanje sa šabloniziranim pristupom koje je proizlazilo iz uvjerenja da će učenici na taj način lakše zapamtiti gradivo.¹² Posebna metoda učenja čitanja – nakon učenja slova, a prije čitanja – bilo je *šlabekuvanje* ili sricanje, slovanje, pri čemu su učenici učili spajanje suglasnika sa samoglasnicima i, obrnutim redoslijedom, samoglasnika sa suglasnicima.¹³ Cijeli je tekst prožet uputama i upozorenjima da učitelj treba tumačiti jasno, polako, razložno, razumljivo, obrađivati

12 U dijelovima kojih nema u Herovićevu rukopisu opisane su metode: *tabelarna* (gradivo sažeto u tabelama) i *slovna* (početna slova riječi i rečenica koje učenik treba znati napamet) (Batinić, 2003, 229).

13 U Stalnom postavu Hrvatskoga školskog muzeja izložene su početnice koje se navode u *Methodusu: ABC Knisiczaza* iz 1779. (HŠM Mu 785) i zidna početnica *Schlabekuvanya Tabala* (HŠM Mp 2478), koja je dar časnih sestara samostana uršulinki u Varaždinu, gdje je od početka 18. stoljeća djelovala i najstarija djevojačka pučka škola. *Šlabekuvanje i slovkuvanje*, kao naporan način učenja čitanja, opisao je kanonik S. Valdec u svojim *Uspomenama* (Valdec, 1914, 3-4).

nastavne sadržaje i vježbati s učenicima na primjerima, redovito ponavljati i ispitivati naučeno. Promjena u odnosu na stariji način jest naglasak na učenju s razumijevanjem, za razliku od učenja napamet. Od učenika se tražila pozornost, sudjelovanje u nastavi, učenje s razumijevanjem, urednost i poslušnost. Autoritarnost i hijerarhija školskoga sustava najizraženije su u propisanim vrhunarnim odgojnim načelima i očekivanim obrascima ponašanja – poslušnosti, bogobožnosti, pokornosti i trpljivosti, koje se traže i od učenika u odnosu na učitelja i starije i od učitelja u odnosu na župnika, nadređene i uopće državna upravna tijela te društvene uglednike. Posebno strog i krut bio je odnos prema učenicima u discipliniranju (*vkrochenyu*), za što je razrađen sustav *školskih zapovijedi*, poslije nazvan *disciplinarni propisi*, te u skladu s tim i disciplinske mjere, od kojih su najteže bile tjelesne kazne. Osobito su jezoviti navodi zabranjenih načina sramoćenja i kažnjavanja učenika, koji upućuju na pretpostavku da se to u školama zapravo događalo. Očekivani model pristojnoga vladanja podrazumijevao je bespogovornu poslušnost i poniznost bilo kada i bilo gdje – u školi, crkvi, na ulici. Iako se spominju živahna djeca i nestašluk manje djece koji treba tolerirati, pravo nerazumijevanje djetetove naravi odražava se u zabrani zadržavanja i igre pred školom i na ulici. Glavnim proklamiranim načelom obrazovanja sve djece u pučkim su školama izjednačeni djevojčice i dječaci.

U nastavku je sažetak sadržaja po pojedinim poglavljima te stručni pedagoški i školski pojmovi koji su, u duhu hrvatskoga kajkavskog jezika, korišteni u Zagrebu kao i u krajevima kajkavskoga govora:

učitelj: *skolnik, navuchitell*

učenici: *vucheniki, detza*¹⁴

škola: *skola, skolna hizica, skolna hisa*

nastava/obuka, nastavni sadržaji: *navuk, vuchenye, skola*

nastavna godina (razred): *techaj*; polugodište: *polletni techaj*

nastavni sat: *vura*

nastavne metode: *nachin vu navuchanya, vpelyvanye*

vizualno nastavno sredstvo: *kip*

skupno učenje: *zkup vuchenye*

usmeno ispitivanje i ponavljanje: *katekiziranye*

čitanje: *chtejenye, stejenye*; sricanje, slovkanje: *shlabekuvanye*

pisanje: *piszanye*; lijepo pisanje (krasopis): *lepo piszanye*

računanje: *rachunanye, rachunztvo*

udžbenik: *kniga, kniga skolna*

bilježnica: *teka*

školska pločica: *tablicza*

imenik i dnevnik: *kataloguss*

¹⁴ Čita se: *školnik, navučitel, vučeniki, deca*.

ocjena, redosljed po uspjehu i znanju, skupina učenika, razredno odjeljenje: *red vladanje: dersanje*

školska disciplina: *skolno vkrochenye*

disciplinski propisi: *skolne zapovedi*; kazna: *kastiga*

sramotna knjiga: *Navuchanya kniga*

ploča: *chernya tabla*; kreda: *krajda*; spužva: *spronga*.

[Uvod]

Školska je godina organizirana u dva polugodišta: prvo traje od 20. listopada do 20. ožujka, a drugo od 20. ožujka do 15. rujna. Raspust, za pomoć roditeljima na polju, traje od 10. srpnja do 1. kolovoza i od 15. rujna do 20. listopada.

Školski su obveznici sva djeca s navršениh šest godina, s tim da djevojčice i dječaci sjede razdvojeno ako nisu u zasebnim razredima. Djeca koja su zaposlena, a mlađa su od 13 godina, imaju obvezu ići u školu pola dana.

Opetovnica se održava dva sata nedjeljom nakon mise, pod nadzorom župnika. Opetovnicu su polazili mladići i djevojke starosti do 20. godine. Čitalo se Evanđelje, učilo i vježbalo čitanje, pisanje i računanje.

Učitelj je dužan voditi dva imenika (*katalogussa*): 1. marljivosti, u kojem se svakodnevno bilježi pohađanje škole (prisutni su upisani linijom, oni koji su zakasnili točkom, rubrika odsutnih ostaje prazna); 2. napretka – ocjenjivanje znanja i mjesečni upisi za polazak škole te, na posebnoj listi, obradu gradiva. Prilikom posjeta nadležnih učitelj daje imenike na uvid, a redovito šalje izvješća nadležnima o pohađanju škole i uspjehu.

Marljive učitelje treba nagraditi boljom službom. Učitelju je zabranjeno krčmarenje, sviranje na svadbama, obilazak bolesnika sa župnikom. Drugi je posao dopušten samo ako ne škodi školi.

Na kraju polugodišta znanje učenika provjerava se ispitivanjem pred komisijom koju čine župnik, službenik i prisežnici. Nagraditi treba najbolje učenike u znanju i u vladanju.

Slijede poglavlja općih i posebnih uputa.

I.

1. Skupno učenje – u manjim seoskim školama, gdje su zajedno učenici različitoga uzrasta i znanja, ne podučavati pojedinačno nego razdijeliti učenike u skupine prema stupnju znanja (npr. poznavatelji slova, sricatelji, čitači) i skupno ih podučavati.

Učenik se mora javiti podizanjem ruke i ne može govoriti bez dopuštenja. Dok jedan učenik čita ili odgovara, drugi prate i kada ih učitelj prozove, nastave gdje je pret hodni učenik stao. Učitelj mora stalno nadzirati pozornost učenika. Slabijim učenicima treba pomoći, a ako nisu uspjeli naučiti, treba ih vratiti u primjerenu skupinu.

Prednosti su skupnoga učenja da se više toga nauči u kraćem vremenu, uči se na tudim pogreškama, učitelj manje opominje učenike.

2. Skupno čitanje – najprije učitelj čita odlomak, a zatim učenici ponovo čitaju 8 do 12 puta, zajedno ili pojedinačno, dok ostali prate. Nakon čitanja odgovara se na pitanja uz pomoć knjige, a nakon ponovnoga čitanja odgovara se bez pomoći knjige. Na sljedeći se odlomak prelazi kada većina učenika zna odgovor.

Učitelj mora ispravljati pogreške, provjeravati razumijevanje pročitano i pamćenje. Također treba paziti da učenici čitaju i odgovaraju, a ne da samo otvaraju usta.

3. Katekiziranje (usmeno ispitivanje) – usmeno ispitivati učenike napreskokke, bolje je najprije najbolje, a na kraju lošije učenike. Pitanja moraju biti kratka, glavna su pitanja: gdje, što, koga, k čemu, kada? Učenici moraju odgovarati punim rečenicama, svojim riječima, najprije uz pomoć knjige, a potom bez knjige. Ako odgovore pogrešno, učitelj ih treba pitanjima navesti na točan odgovor.

Prednost katekiziranja je u provjeravanju razumijevanja, mišljenja te izricanje mišljenja.

II. Što se uči u seoskim školama

1. O obvezama učitelja na vjeronauku

Učitelj mora znati katekizam i ono što mu župnik odredi da radi s djecom. Treba napraviti plan obrade po nastavnim danima i satima i pripremiti se za nastavu vjeronauka. Uz ponavljanje naučenog svaki dan obrađivati novo.

Metode učenja: napamet (mlađi učenici) i skupno čitanje (stariji).

Napamet se uče Vjeronanje, Očenaš, Anđeosko pozdravljenje, Deset Božjih zapovijedi, pet crkvenih zapovijedi, kreposti vjere, nade i ljubavi, Zapovjedna molitva.

Kada vjeronauk predaje župnik ili kateheta, učitelj mora održavati disciplinu, poslije ponavljati s učenicima obrađeno, pitati ih. Svake nedjelje učitelj s učenicima čita, tumači Evanđelje te ispituje.

2. O poznavanju slova

Slova se počinju učiti objašnjenjem točke i linija od kojih se slova sastoje. Slova se ne uče abecedno, nego prema ABC tablici, uče se slova nastala iz jednoga, dva i tri poteza. Učitelj piše na školskoj ploči i objašnjava koje je slovo i kako se piše, pita učenike, ponavljaju, učenici nalaze slovo u Tablici slova. Objašnjava poteze za svako slovo. Tijekom jednoga sata uči se jedno do dva slova, učenici ih moraju raspoznavati na ABC tablici (veliko i malo slovo). Učitelj može provjeriti poznavanje slova tako što će promjenom poteza iz jednoga slova napisati drugo. Uz prepoznavanje slova, učenici ih moraju naučiti i pravilno izgovarati.

3. O šlabekovanju (sricanju)

Šlabekovanja tablica je hrvatska ABC tablica, s crno tiskanim suglasnicima u dva stupca lijevo i desno, a u sredini su crvenom bojom tiskani samoglasnici. Tiskana su i velika i mala slova. Šlabekovanja tablica objesi se na školsku ploču ili drugo istaknuto mjesto da bi svi učenici mogli pratiti. *Šlabekovanje* se uči uz pomoć tablice prije udžbenika, nakon poznavanja slova. Učitelj pokazuje prstom ili palicom – npr. b i a izgovara ba. Djeca ponavljaju za njim. Redoslijed učenja određen je u *šlabekovanja knjižici*. Postupno im objašnjava samoglasnike i suglasnike. Kada učenici nauče dvoslovno sricati, prelazi se na učenje uz pomoć ABC (Šlabekovanja) knjižice. Redoslijedom

šlabekuju, najviše tri nova pisana slova u jednoj lekciji. Učitelj treba pitati i napre-skokce da ne bi učenici napamet naučili sricati. Kada se dođe do dvanaeste stranice, treba se vratiti na četvrtu i ponoviti sricanje, a zatim objasniti čitanje – sva slova jedne riječi najedanput izgovoriti bez zasebnoga imenovanja, što učitelj pročita za primjer. Kada učenici nauče *šlabekuvati*, počinju učiti pisati, uz pomoć ABC tablice, a potom *šlabekuvanja* tablice.

4. O samostalnom čitanju

Samostalno je čitanje kada jedan učenik čita naglas, a učitelj i ostali učenici slušaju i prate u knjizi njegovo čitanje. Učenik treba čitati pravilno, jasno, razumljivo i izražajno. Kada učenik pogrešno pročita neku riječ, učitelj treba tražiti da ju sricanjem izgovori, a potom pročita. Učinjene pogreške ne smiju se često ponavljati da učenici ne zapamte pogreške. U Imen knjižici čitaju se tekstovi s pisanim i grafičkim (tiskanim) slovima, najprije sricanjem, a potom čitanjem. Za vježbu čitanja trebaju se čitati razni rukopisni tekstovi, pa i samih učenika, ali ne njihovi vlastiti. Samostalnim čitanjem najbolje se provjerava vještina čitanja.

[5.] O pisanju

U obuci lijepoga pisanja učitelj najprije treba naučiti djecu pravilnom držanju tijela, ruke i pera. Treba stalno provjeravati drže li učenici pero pravilno i ispravljati ih. Pravilno držanje učitelj mora sam pokazati, i na slikovnom prikazu. Objašnjava skupine sličnih slova prema načinu pisanja (*potezima*) i njihovoj grafici.

Najprije se na školskoj ploči vježbaju glavni potezi – ravni, ravni tanki, ravni tanki nadesno nagnuti, *ležeći* potez. Učenici trebaju razlikovati poteze s obzirom na dužinu, debljinu i nagib. Učitelj treba objasniti i pokazati na školskoj ploči za svako slovo kako se piše. Nakon nekoliko nastavnih sati vježbe učitelj na školskoj ploči pogrešno napiše riječi, a učenici moraju ispraviti pogreške. Kada su učenici svladali pravilno pisanje, učitelj može zatražiti da napišu sastavak. Da bi se vježbala brzina pisanja, učitelj treba zadati riječi sa sličnim slovima, npr. kvara, krava i dr. Pisanje vježbati tako da jedan učenik piše na ploči, a ostali u bilježnice što učitelj diktira.

Dodatak: O pisanju diktata

Diktiranjem se vježba točnost i brzina pisanja. Učitelj treba pravilno diktirati (jasno izgovarati 3-5 riječi), ponoviti izgovoreno, posebno teže riječi.

Učenici trebaju imati posebnu bilježnicu za diktate, točno i uredno napisati riječi, jednako razmaknute, na kraju reda pravilno rastavljene, imati jednak početak i kraj reda.

7. O računstvu

Računstvo uče učenici koji znaju dobro čitati i pisati. Učitelj najprije objašnjava upute za računanje, zatim pisanje i izgovaranje brojeva. Pravila četiriju vrsta računanja učitelj objašnjava na odabranim primjerima koje piše na školskoj ploči. Nakon učitelja, zadatke na ploči, uz glasno objašnjavanje, rješavaju pojedinačno učenici. Primjere učenici pišu u svoje teke ili na školske pločice. Dalje se računanje vježba diktiranjem zadataka i provjerom postupka i rješenja. Učitelj treba vježbati s učenicima primjere računanja iz svakodnevnoga života – za gospodarstvo, ručni rad, mjere, novac.

Na primjerima učenici sami trebaju vježbati računanje, trebaju znati objasniti postupak, a na kraju slijedi provjera točnosti – jedan učenik čita naglas, ostali prate. Učenici koji imaju pogreške trebaju vježbati na istom primjeru, a ostali dobivaju nove zadatke.

Učitelj treba razdijeliti učenike u skupine prema znanju, na bolje i slabije. Svaka od skupina vježba zadatke. Kada učenici nauče brzo rješavati zadatke, prelazi se na teže zadatke. Jako je važno da učenici zadatke koji su se učili u školi vježbaju kod kuće, a rješenja i postupak provjeravaju se sutradan u školi. Učenici trebaju imati bilježnicu za domaće zadaće, koju će učitelj jednom tjedno pregledavati. Za učenike koji sporije uče učitelj treba shvatiti što ne razumiju i smisliti način kako im objasniti – primjere vježbati pet do šest puta, sutradan svaki učenik ponavlja naučeno, tek potom prijeći na novi dio gradiva.

8. Kako učitelj treba podučavati kada učenici nemaju knjige ili ih ima malo

Čestim čitanjem i objašnjavanjem, dio po dio gradiva čita se 4-5 i više puta, učenici svojim riječima prepričavaju pročitano. Učenici koji znaju pisati mogu i zapisati i dati na pregled. Kada ima malo knjiga, treba ih rasporediti tako da po dva učenika koriste jednu knjigu, da se knjiga izmjenjuje među parom više puta. Nakon čitanja učitelj treba ispitivanjem provjeriti razumijevanje teksta, koristeći se i pitanjima iz udžbenika.

III. O čemu učitelj u seoskim školama mora voditi brigu i čime se voditi u svojoj službi

1. O važnosti školske službe

Učitelji imaju velike dužnosti u *navuchanju* djece, moraju dati dobre temelje, posebno ako su ih zapustili roditelji, treba pomagati župniku u vjerskom odgoju, naučiti učenike dobrom ponašanju da bi postali korisni članovi društva. Naučiti ih pametno i pravično misliti i činiti, stečenim se znanjima koristiti u životu.

Učitelji jako griješe ako: zanemaruju vjerski odgoj, ne poštuju nadređene poglavare, ne trude se dovoljno u podučavanju, zanemaruju djecu i svoju službu.

2. O dobrim osobinama učitelja

Dobre osobine ili vrline koje učitelj treba imati su: pobožnost, ljubav, odvažnost, strpljivost, zadovoljstvo, marljivost.

1. Pobožnost – vjerska načela ne samo znati nego i činiti, Boga, bližnje, posebno djecu ljubiti kao samoga sebe. U školi mora biti dobrotiv i uslužan, posebno se mora kloniti kletava, izrugivanja, ogovaranja, ružna govora, kao i prekomjernoga pića i drugovanja s drugim spolom.

2. Ljubav – sa svim se učenicima očinski i prijateljski ophoditi, strpljivo postupati sa slabijim učenicima. Poticati redoviti dolazak u školu i pokazati naklonost prema dobroti i marljivosti učenika.

3. Hrabrost ili odvažnost, okretnost – *školnik* ne smije biti usporen, namrgođen, nego vedar i okretan, pohvaliti dobre učenike, ohrabriti ih i pokazati koliko se i on trudi.

4. Strpljenje – mora biti strpljiv i truditi se u podučavanju, posebno nepažljivih i neposlušnih učenika, strpljivo podnositi prigovore roditelja zbog neznanja djece, a kao kršćanin, rođen za težak rad, mora usrdno nastojati ostvariti propisano.

5. Zadovoljstvo – u službi treba biti zadovoljan i odgovorno ju obavljati, bez obzira na druge, bolje plaćene. Obveze treba prikladno obavljati, bez grubosti prema djeci i siromašnima.

6. Marljivost – brižno obavljati svoje dužnosti i truditi se riješiti poteškoće. Učitelj je svojom marljivošću primjer učenicima i ako ju zanemari, i učenici će se prestati truditi. Nemarnim odnosom prema nastavi učitelj može izgubiti i povjerenje roditelja te novčano stradati ako odbiju plaćanje.

3. O mudrosti učitelja

Za što uspješnije podučavanje učitelj treba, u skladu s okolnostima, mudro postupati i voditi brigu o dobi učenika, staležu, spolu, sposobnostima, osobinama, naravi učenika i ponašanju. Svaki je navod šire obrazložen te su dane upute za postupanje.

Učenike u dobi od pet do osam godina potrebno je naučiti pozornosti i poboljšati njihovo oklijevanje. Trebaju naučiti *šlabekuvati*, čitati, svakodnevne molitve i znanje maloga katekizma napamet.

Učenici u dobi od osam do deset godina moraju znati veliki katekizam, vježbati čitanje, pisanje i četiri vrste računanja. Učenici u dobi od jedanaest godina vjeronauk trebaju znati temeljitije. Brzo trebaju znati čitati različite rukopise, naučiti mala slova, računanje i dobro se vladati. Učitelj ne smije praviti razliku između bogatih i siromašnih učenika. Dječake i djevojčice pri sjedenju treba razdvojiti, ali podučavati ih jednako jer su im sadržaji koji se uče u seoskim školama jednako potrebni.

Dalje se obrazlažu različite osobine i sposobnosti učenika u učenju, razumijevanju i odgovaranju gradiva, učitelja se upućuje da ne smije zanemariti slabije učenike, treba im pomoći s različitim primjerima, potpitanjima pomoći pri odgovaranju. Najslabijim učenicima treba olakšati učenje i tražiti samo najpotrebnije. Ne smije ih se kažnjavati. Živahne i rastresene učenike treba zaposliti, ne ophoditi se s njima pretjerano strogo. Treba pomoći i poticati zbuñjene, bojažljive i slabe učenike te ih pohvalama ohrabriti. Lijene treba *zbuditi*, a zločeste učenike obuzdati i upozoriti na loše posljedice. Ako se ne poprave i nastave s takvim ponašanjem, može ih tjelesno kazniti. Prema vladanju, ima učenika *dobrog, srednjeg i zločestog deržanja*. Prve treba istaknuti za primjer marljivosti, a oko drugih se treba potruditi da bi postali bolji. Zločestima mora prijetiti, opominjati ih i kažnjavati, a ako i nakon ponovljenih mjera nema poboljšanja, učitelj može zatražiti njihovo udaljavanje. Ne smije dopustiti da budu loš primjer drugima.

4. Instrukcije za učitelje u seoskim školama

Učitelj je dužan naredbe nadređenih pokorno izvršavati. Smije upotrebljavati samo propisane udžbenike, kao i metode podučavanja u skupnom podučavanju, skupnom čitanju i ispitivanju. Treba voditi imenike o napredovanju učenika i marljivosti (pohađanju škole). Raspored sati treba marljivo provoditi i objesiti ga na školska vrata ili zid.

Nastava mora početi s molitvom iz Imen knjižice. Najprije moli učitelj ili jedan od učenika, a za njim pobožno mole podignutih ruku učenici klečeći ili stojeći ako nema dovoljno mjesta. Iz pročitanoj sadržaja treba učenike primjereno ispitivati. Tumačiti treba jasno i razumno, posebno zanimljivo mlađim učenicima. Starije učenike učiti

znanju s razumijevanjem, od lakšega k težem. Mlađim učenicima može dopustiti nestašluke, bez kazne. Pri opomenama i kažnjavanju treba obuzdati ljutnju.

Izvide iz Imenika marljivosti predati ravnatelju, najbolje prilikom polugodišnjega ispitivanja. Nastavne sate ponavljanja, ako se takvi daju, održavati ljeti.

Učitelji su dužni jednom, najbolje za Uskrs, s učenicima primiti sveti sakrament.

Svi učitelji svojom pobožnošću, radišnošću, čednošću, zadovoljstvom i djelima trebaju biti uzor učenicima. Moraju se kloniti zabranjenih stvari.

Slijede posebne upute za nastavu. Na početku je istaknuto da se učitelj za nastavu treba pripremiti, promisliti o metodi podučavanja i mogućim poteškoćama. U školu treba doći četvrt sata ranije da bi dočekaio i pozdravio učenike. Treba voditi brigu o tome da je sve potrebno za nastavu pripremljeno – čista školska ploča, kreda, spužva, napunjene tintarnice, uređena pera, brinuti se za udžbenike za siromašne učenike. Nastava može započeti kada svi učenici imaju pripremljene udžbenike i pribor, a povremenim hodanjem gore-dolje po razredu provjeravati kako učenici izgovaraju slova, čitaju, pišu, računaju, kako sjede pri pisanju i dr. Ako učenik mora izići, učitelj ne smije pustiti istovremeno dva učenika ili dječaka i djevojčicu zajedno. Učenici koji zakasne moraju bez ometanja nastave sjesti u svoju klupu, zato učitelj mora rasporediti učenike po klupama, ali ne i po mjestu u klupi (na mjesto u klupi učenici sjedaju kako dolaze da bi se izbjeglo guranje).

Za vrijeme nastave učitelj mora paziti da jedan red (razred) ne remeti druge. Tako učenike koji sriču, slovkaju treba upozoriti da budu tiši da ne bi uznemirivali druge koji rade nešto drugo. Po završetku nastave učitelj treba zabilježiti gdje su stali s čitanjem, jedan učenik treba pokupiti udžbenike i potom se zajedno mole. Učenici smiju izići iz razreda po dopuštenju učitelja dva po dva, bez vike i skakanja, odvojeno dječaci od djevojčica.

5. Školske zapovijedi (Disciplinski propis) za djecu seoskih škola

Školske zapovijedi, izvedene iz općih zapovijedi, treba postaviti u obliku tabele sa četiri stupca i, da bi ih učenici zapamtili, prva četiri tjedna svaki ponedjeljak učiti dio po dio. Kada bi koji učenik prekršio neku zapovijed, morao ju je ponoviti, i to se ponavljalo koliko je god bilo potrebno.

Prve zapovijedi odnose se na vladanje prema Bogu i u crkvi. Djeca imaju Boga ljubiti i bojati ga se. U crkvi se učenici moraju čedno i pristojno ponašati, bez šaptanja, ogledavanja i smijanja, za vrijeme mise i propovijedi stati ili sjediti, misliti o Bogu i svecima i pažljivo slušati što župnik propovijeda. Dalje se detaljno navodi kako se i za koga učenici moraju moliti i pjevati crkvene pjesme. Sljedeći nauk vjere trebaju postati bolji, a ako prekrše vjerske zapovijedi, moraju tražiti oprost i obećati da će biti bolji.

Drugi dio zapovijedi odnosi se na vladanje u školi. Učenici u školu trebaju doći u određeno vrijeme, ne prerano ni prekasno, umiveni, čistih ruku, počesljani, obrezanih noktiju, a prije škole trebaju obaviti *svoju potrbocu* da ne bi morali ići van u vrijeme nastave. Moraju imati potrebne udžbenike, pera, papire i računsku pločicu. U školu trebaju ići mirno, po dolasku dječaci moraju skinuti kape i dostojno pozdraviti učitelja, djevojčice jednako tako. U svoju klupu sjedaju kako dolaze i u tišini čekaju početak nastave. Zabranjeno je strčavanje, jedenje u vrijeme nastave kao i vikanje i galama na

ulici i pred školom. Dalje je detaljno opisano kako se učenik treba ponašati tijekom nastave – tiho, mirno, poslušno, pozorno, odgovarati kada ga učitelj pita i dopusti mu govoriti, javlja se dizanjem ruke. Iz škole izlaze iz klupa po redu, bez guranja ili hodanja po klupama. I ne smiju se zadržavati na ulici igrajući se i vičući.

Treći su dio zapovijedi o vladanju učenika prema učitelju i drugim učenicima.

Učenici trebaju poštovati svojega učitelja i to pokazivati riječima i djelima. Moraju ga slušati, voljeti i ne komentirati njegove nedostatke, ako ih ima. Na pitanja odgovarati uljudno, a opomene i kazne primiti sa zahvalnošću, bez srdžbe i osvetljivosti. Kada učenik odlazi iz škole, treba zahvaliti učitelju za njegov trud.

Učenici u razredu moraju se voljeti, biti dobri i prijateljski se ponašati, ne smiju zamazati ili namjerno pokvariti predmete i radove niti smije biti uzimanja i krađe. Ne smiju tužiti jedan drugoga iz osvetoljubivosti, niti se smiju rugati nečijim tjelesnim nedostacima. Ne smiju se zadirkivati, tući, čupati i ružno se nazivati.

U četvrtom su dijelu upute za opće vladanje.

Učenici moraju biti marljivi, pobožni, pristojni u svakoj prilici, pokorni, poslušni. Pri susretu s gospodom već izdaleka skinuti kapu i nakloniti se. Prema svim ljudima trebaju se odnositi pristojno i poslušno. Korisna znanja iz škole trebaju zapamtiti za cijeli život. Ako prekrše te zapovijedi, trebaju biti kažnjeni i, kao dio disciplinskih mjera, u *Navuchanya knjigi* upisani.

6. Školno V kroćenje (Školska disciplina)

Disciplinske mjere koje učitelj može primijeniti prema učenicima koji su prekršili školske zapovijedi o vladanju su: opomene, upozorenja, prijetnje, obećanja i kazne. Prilikom kažnjavanja učitelj mora biti pravičan, s ciljem poboljšanja učenikova vladanja, ne smije kažnjavati u ljutnji. Ne smiju se kažnjavati tjelesni nedostaci i ponašanja koja iz njih proizlaze, prekršaji drugih i nepodopštine izvan škole, osim ako to nije zatraženo od učitelja. Kažnjavati treba sve prekršaje koji se ponavljaju i nakon učestalog opominjanja i prijetnji, uznemirivanje drugih učenika, nepristojnost i nepokornost prema poglavarima, grijesi prema Bogu, *tverdokornost vu zlu*.

Da ne bi ozlijedili učenike, zabranjeno je kažnjavanje: bičevima od volovske žile, batinama, kožnatim bičevima i prutovima, pljuskanje, tiskanje, udaranje šakama, čupanje za kosu, klečanje i potezanje za uši, i sva sramoćenja s magarećim ušima i krunama.

Dopušteno je tjelesno kažnjavanje manjih učenika šibom, većih učenika tankom *paličicom*. Dalje je dopušteno uskraćivanje onoga što učenici vole te određena vrsta sramoćenja. Kaže se i da se kazne ne smiju oprostiti zbog plakanja i vriske kažnjenoga, ili ako bi učiteljev ugled bio ugrožen, a da se mogu odgoditi do kraja nastave, dajući učeniku priliku da popravi svoje ponašanje.

Dodatak

U dodatku su upute za ispitivanje učenika prilikom inspekcije nadređenih ili posjeta ugledne osobe te je dodan dio o vođenju (metodici) lijepoga pisanja.

Prilikom inspekcije nadređenih, nakon molitve, prozivke učenika i uvida u imenik, četvrt sata radi se slovkanje, sricanje iz tabele i udžbenika, pola sata ispitivanje iz katekizma, pola sata čitanje i ispitivanje starijih učenika. Potom četvrt sata o školskim

zapovijedima, pola sata računanja i pola sata lijepoga pisanja, završno s molitvom. Ova inspekcija može trajati tri sata.

Metodičke upute za **lijepo pisanje** obrazložene su u tri dijela. Prve su pripreme za pisanje – upute za položaj tijela, očiju, ruku i držanje pera. Kao primjer koristi se vizualno nastavno sredstvo *Kip pisca*, slikovni prikaz položaja tijela i ruku učenika dok lijepo pišu.

Slijede opisi o pismu, s jasnim uputama o učenju lijepoga pisanja i držanju pera – od početnih poteza tankih, jajastih, vijugavih i okruglih, za što se koristi *Tabla slova* (Abecedna tabla), o dužini, širini, slaganju, povezivanju i udaljenosti među slovima. Tekst završava Napomenom da te detaljne upute za učenje lijepoga pisanja služe učitelju za pripremu, objašnjenje i popravljavanje, ali ne da ih u tom obliku od riječi do riječi prenosi učenicima.

Rukopis je završen 19. lipnja 1797. godine.

4. Zaključak

Autograf Josipa Herovića iz 1797. *Methodus* prijevod je na hrvatski kajkavski jezik priručnika *Kern des Methodenbuch...*, jednoga od glavnih didaktičko-metodičkih priručnika na području Habsburške Monarhije s kraja 18. stoljeća. Temeljna svrha priručnika bila je normiranje nastavnih sadržaja, metoda, obveza učitelja i učenika, poželjnih osobina i vrlina u vrijeme utemeljenja državnoga javnoga školskog sustava s krajnjim ciljem ostvarenja proklamiranih prosvjetiteljskih ideja obrazovanja i odgoja korisnih članova zajednice. Polazeći od činjenice da se radi o prijevodu priručnika kojim su obrazovani učitelji na preparandijalnim tečajevima u Zagrebu, važan je izvor za istraživanje onovremenih nastavnih sadržaja i metoda, obrazovnih, odgojnih i svjetonazorskih modela te pedagoških načela u Hrvatskoj za povijesna istraživanja školstva, pedagogije, odgojnih znanosti, hrvatskoga jezika te druga interdisciplinarna istraživanja. Herovićev *Methodus* vrijedan je sačuvani rukopisni primjerak stručnoga pedagoškog rukopisa iz predznanstvenoga razdoblja hrvatske pedagogije s kraja 18. stoljeća.

IZVORI

1. HŠM A 224, Herović, J. (1797). *Methodus*.
2. HŠM A 4587, Jurišević, I. (1835). *Vpelivanye od podvuchanya decze vu skoli*.
3. HŠM A 225, Premzl, A. (1835). *Czeli navuchanija nachin illiti Methodus razdelujesze na 3 strane*.
4. HŠM A 1960, Glavna škola u Samoboru. Klasifikacije učenika i program javnih ispita 1819/1834. 68 kom.
5. HŠM Mi ZAG-P1-1796, *Razredyeny vuchenikov Kraljev. perveshne narodne skole zagrebechke poleg vuchinyenoga chez leto MDCCXCVI. vu navukih prepiszanih napredka*. [Zagreb, 1796.].

6. [Felbiger, J. I.] (1776). *Methodenbuch für Lehrer der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Erbländern...* Wien: Verl. der deutschen Schulanstalt, bei St. Anna.
7. *Kern des Methodenbuches besonderes für die Landschulmeister in den kaiserlich-königlichen Staaten* (1782). Wien: Verl. der deutschen Schulanstalt, bei St. Anna.
8. *Kurzer Leitfaden zur vorgeschriebenen Lehrart besonderes für Lehrer auf dem Lande in dem Königreiche Hungarn und dessen Kronländern* (1796). Ofen: Gedruckt mit königl. hungarischen Universitätschriften.

LITERATURA

1. Batinić, Š. (2003). Felbigerov Methodenbuch u Hrvatskoj. *Metodika*, 4 (7), str. 224-232.
2. Belostenec, I. (1740). *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*. Zagreb.
3. Bežen, A. i Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
4. Cuvaj, A. (1910). *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije. Od najstarijih vremena do danas*. Zagreb: Naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu. Sv. I, str. 557-558; sv. II, str. 195-196, 282-285.
5. D., Gj. (1861). Josip Herović. Nadučitelj i orguljaš. *Napredak*, 2 (21), str. 343-347.
6. Franković, D., ur. (1958). *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
7. *Hrvatski školski muzej 1901. – 2001. Stalni postav* (2001). Zagreb: Hrvatski školski muzej.
8. Jambrešić, A. (1742). *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples*. Zagreb.
9. Lang, M. (1899). *Methodus Josephi Mihaelis Herovich*. *Napredak*, 40 (41-47), str. 646-650, 661-662, 681-684, 692-695, 713-716, 724-726, 740-742.
10. Lang, M. (1916). Samobor. *Hrvatski učiteljski dom*, 11 (4-5), str. 33-35, 41-44.
11. Lang, M. (1936). *Spomenica Državne osnovne škole trgovišta Samobora*. Samobor: Tisak Dragutina Spullera.
12. Lipljin, T. (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
13. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (1988-2008). Sv. I-IV, XI. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
14. Shek Brnardić, T. (2013). Intelektualni razvoj. U: Čoralić, L., ur. *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 195-218.
15. Valdec, S. (1914). *Uspomene iz najmladjeg mog djačkog života u Varaždinu*. Varaždin: Naklada i tisak St. Pl. Platzera.
16. Zec, N. (1951). Pedagoški udžbenici kroz historiju hrvatskog školstva. *Pedagoški rad*, 6 (7-8), str. 346-358.

Sonja Gaćina Škalamera, Zagreb

METHODUS
AN AUTOGRAPH OF JOSIP HEROVIĆ DATING BACK TO 1797

The 1797 autograph of Josip Herović titled “Methodus” is a valuable historical source of information about the history of schooling in the 18th and early 19th centuries. It is a translation (or rather a transcript of a translation) of the teacher manual “Kern des Methodenbuches, besonders für die Landschulmeister in den k. k. Staaten” into the Croatian kajkavian language. The manuscript has been kept in the Archival Collection of the Croatian School Museum. Some of the content and meaning of “Methodus” is partly known in Croatian historiography and its integral text was first published as historical material. The paper provides the context of the creation, a description and a summary of the autograph, as well as an overview of the teaching activities undertaken by its author Josip Herović, a teacher in Samobor (1780–1871).

Key words: Herović, Josip
autographs, archival materials, text analysis, history of schooling,
Croatia, 1797

METHODUS
Josephi Michaelis Herovich
Conscripta Anno D[omi]ni
1797*

1 ladanje: selo,
provincija, seosko
imanje, posjed	[p. 1] 8. Kada navuk na Ladanyu ¹ vu skolah prichetisce ² ima.
a. Vu Zime.
2 pričeti: početi,
započeti	1. Poleg vezdassne naredbe vu Zagrebechkom Skolnom Kotaru illiti disstriktussu prvi poletni ³ navuka techaj ⁴ prichmesze pri ladanzech Skol 20 ^{ga} oktobra, y terpi do 20 ^{ga} Marcziussa.
3 polleten: polugodišnji	2. Perva onda polletna izspitavanya dokonchajucze 20 ^{ga} Marcziussa.
4 tečaj: kurs, godište,
razred	b. Vu Lettu.
1. Drugi polletni techaj prichnesze od 20 ^{ga} Marcziussa y terpi do 15 ^{ga} Septembra
c. Druga polletna izspitavanya onda dokonchajusze 15 ^{ga} Septembra.
5 metemtoga: međutim,
u međuvremenu	3. Metemtoga ⁵ od 10 ^{ga} Juliussa, do 1 ^{ga} augustussa, kak y od 15 ^{ga} Septembra do 20 ^{ga} Oktobra detcza razpuztesze iz oveh Skol zarad dela polyzkoga da pritakvem szvoje ztaresse pomagati moreju.
9. Kadasze ov ali on navuk dokonchati ima.
6 kotrig: dio tijela,
član, članak, zglob,
odlomak, poglavlje,
paragraf	a. Pod jednem skolnem techajem morajusze vszi odredenyi kotrigi ⁶ jednoga navuka napunom do koncza, ter tak napervo poztaviti da nye vucheniki dobro vu glavu poberu.
b. Ako pak vucheniki navuka vu jednom techaju zadozta josche niszusze navchili, tak moraju takvoga josche vu jednom ali takaj visse techajih ponoviti.
7 pačiti: priječiti	10. Gdo vu skolu iti dusen je.
a. Detcza obodvejega zpola zpadaju vu skolu prez vszakoga iznimanya ter kak berse vu 6 letta zasztupe.
b. Divojchicze neszme Skolnik med Decharecze zmessati, nego na oszebnoj klupi razdelene od Dechareczov poztaviti.
11. Kaj od Skole pachiti ⁷ nemora.
a. Nikakva Szlusba detczu od Skole pachiti nemore.
b. Koji Detzu pred 13 ^{tem} lettom na szlusbu vzemeju bi dusni morali

* Na koricama je pečat: "Ravnateljstvo Opće pučke učione u Samoboru", i oznaka: 86. Unutarnja stranica korica ima dvije bilješke. Prva je istraživača Mladena Tancera: "Prema 'Methodenbuchu' Joannisa Jurishevicha iz godine 1835. (signatura Pedagoške knjižnice 3937) od Herovicheva 'Methodusa' manjka otprilike jedan list. Tancer." U drugoj su bilješki godina nastanka rukopisa: "1797." i pečat "Knjižnice Pedagoško-književnog zbora", sa signaturom PKDT IV – 4167. Listovi rukopisa naknadno su paginirani olovkom od 1 do 35.

[p. 2] biti takovu pred, ali po poldan vu skolu possilati.

12. Od vur vu kojehsze vre vuchen navuk znovich navucha illi ponavlya, takove vure dve imajusze popoldan po nedelyah za bosjum szlusbum.

a. vu skoli naredno najmre vu llettu od Skolnika pod pazkum Plebanussa⁸ ali Kapellana⁹ dersati.

b. Vu oveh vurah mladi lyudi 20^{ea} letta imajusze zkup zpravlyati.

c. Onde ima Skolnik Evangeliuma¹⁰, y chtejenye¹¹ iztoga dana prechteti¹² vu chtejenyu, piszanyu, y rachunztvu nye podvuchati, y ono kajszu sze predi vu skoli navuchili, nyim znovich napervo poztavlyati, y vu pameti obdersati.

13. Kaksze zverhu marlivozti, y napredka vu navuku katalogussi¹³ delati imaju.

Zarad ovoga morajusze dva katalogussi razlucheni dersati.

a. Kataloguss Detcze vu Skolu iduche.

1. Skolnik mora imena detcze redom onem popiszati, kojega perve szlove nyihoveh pridavkov¹⁴ kasu.

2. On mora vu ov Kataloguss napiszati dana, kada vszaki vuchenik prvi put vu skolu je dossel, dobu deteta, y kaje Dete znalo predi neg je vu skolu posslo; kadje koje vu vekssi red poztavlyeno; ali kaj novoga pocheto.

3. Skolnik pisse takaj vu ov Kataloguss vszaki meszcz iz drugoga Katalogussa, od kojega zdola taki zpomenek bude, kuliko puti vszaki vuchenik vu meszczu iz skole je oztal.

4. Zadnich ima on na prichetku ali na Konczu ovoga Katalogussa na oszebnom liztu zaznamenovati vszaki meszcz kuliko puti on je skolu dersal y kaje on vuchil.

5. Ov Kataloguss szlusi ktomu, da pri Visitaczii¹⁵ illiti pohadyanyu ne marlivoszt oneh dechakov, koji guztokrat skolu zamudyavaju izkazatisze mora.

[p. 3] b. Kataloguss marlivoszti.

1. Ov Kataloguss morasze vszaki meszcz piszati, y vu nyem vszaki dan vszaki vuchenik nazochni pred, y popoldan taki za zverssenum molitvum zaznamenuvati .

2. Skolnik mora onda po molitvi imena vszeh vuchenikov isz Katalogussa prechteti, nazochne zjednum cherknum ; one pak koji za prestejenyem dojdu, zjednum piknum zaznamenuvati; red pako onoga koji iz skole oztane, morasze prazen oztaviti.

3. Ovoga Katalogussa mora Skolnik marlivo y naredno dersati akoga zapuzti tak imasze kastige nadiati.

4. Skolnik mora iz ovoga Katalogussa meszechnoga, jednoga izvlechaju poleg pelde nyemu dane narediti, y takvoga po dokonchku Skole Rektoru szvojemu predati, koj takvoga med 8mi dnevi poztavlyenomou Pazitelu, tojezt G:Inspektoru Kraly: poszlati ima.

8 plebanuš (lat.): župnik

9 kapelan: svećenik, pomoćnik župnika, župni vikar

10 Evangelium: Evanđelje

11 čtejenje: čitanje

12 čteti: čitati; prečteti: pročitati

13 kataloguš: katalog, sustavni popis čega s tumačenjem, imenik, dnevnik

14 pridovek: prezime; pridevek: nadimak

15 vizitacija: obilazak i pregled stanja, razgled, pohod

14. Kajsze Skolnikom prepoveda y dopuscha.
a. Pod Kastigum izhitchenya iz skolne szlusbe prepovedasze Skolnikom Kerchmarenye kakovo dersati.
b. Pod iztum Kastigum prepovedasze, da Skolniki pri pozvetilischah, Szvadbah, y pri zpodobnemi prilikami vu Kerchmah, ali zpodobnemi hisami nemusikaju.
c. Kada Plebanuss k betesniku zpovedjum ide, Skolnik neszme snyim iti, nego Plebanuss moreszi koga drugoga za zprevadyane vzeti.
d. Dopuschasze Skolniku poleg szvoje Skolne Szlusbe takaj drugoga postenoga dobichka, szamo ako Skoli ni Skodliv, izkati.
15. Izpitavanya, y daruvanya Vuchenikov.
a. Dasze more zpoznati napredek vuchenikov, imajusze vszakoga polletta vu ladanzkemi Skolami zverhu vszeh navukov, kojiszu vuchinyeni, nazochi Plebanussa, gozpodszkoga szlusbenika, kojisze imaju pozvati, y nekojeh Prissesnikov, iszpitavanya vuchiniti.
[p. 4] b. Gdeszu fundacie¹⁶, ali druga zviralischa¹⁷, na konczu iszpitavany imaju sze pervich oni vucheniki, kojiszusze naj visse navchili vu vszacom Redu, illiti skoli, y kojiszu zverhu szvojega navuka zadovoljne probe ochitovali; drugoch oni kojiszu naj chednessi z-darom nadeliti, y raszveszeliti, dasze tak drugi podbativeju¹⁸, y podsgu¹⁹.
16. Naplachenya za marlive Skolnike.
a. Oni kojisze po szvojoj marlivoszti vu dobrom navuchanyu detcze oszebujno razluchili, y izkazali jeszu, imajusze uffati bolsse skolne szlusbe za dobiti.
b. Skolniki vu nemskej Zemlyi imaju prestimanye jednako znehteremi szudbenemi perssonami; kakovo pak meszto prestimanya Skolniki pod vugerzkoy y horvatczkoj koruni imaju bu-desze/: kaksze uffamo i vu obechanoj novej skolnoj obchinzkoj narednozti dokonchalo.
- I. Ztran**
1. Del.
- Od oneh 3 Delov, pokojemisze vezdassne²⁰ navuchanye od negdassnega razluchava.
A. Pervi Glavni Kotrig.
Od zkup vuchena²¹.
1. Kajsze pod zkup vuchenyem razmeva.
Pod zkupvuchenyem razmevasze, da navuchitel naj menysse Skole ni tak kak negda je bivalo, szamo jednoga po jednoga vuchenika vszigdar govoriti, nego vsze kojisze jednako dugovanye²² vuche, zvekssinum²³ zkup jedno dugovanye na pervo vzeti vuchini. Onsze potom terszi²⁴ vsze vuchenike na ono kaj
- 16 fundacija: zaklada, fond
17 zvir: izvor, vrelo
18 obatriveti (mad.): postati hrabar, smion
19 podseknuti: poduprijeti, podrzhati
20 vezdasnji: sadašnji
21 skup vučenje: skupno, grupno, zborno učenje
22 dugovanje: stvar, predmet, rad
23 zvekšega: uglavnom, u glavnim crtama, ukratko
24 tersiti se: trsiti se, truditi se

on govori, pita, ali napissuje, pazlive vuchiniti, y obdersati, kakti na peldu²⁵: kada vu jednoj skoli, gde vszakojachki vucheniki jeszu, szlovozlasczi²⁶, ali chtavczi²⁷ zkupa glaszno, ali tiho jedno slabekuju²⁸, ali chteju; visse zkupa, ali takaj vszaki poszebi mora vu iztom hipu, kadasze od navuchitela zazove, znati na dalye slabekuvati ali chteti, gde drugi jeden ali vszi preztali jeszu.

[2] Kaksze ima pri zkupvuchenju baratati²⁹.

[a] Vuchenikisze imaju vu Rede³⁰ razdeliti, koji premencze napervo

[p. 5] Vzimplusze, Redi jeszu od vszakojake fele³¹ nap: na szelih, gde jeden navuchitel vsze vuchenike zkupa imati mora, oni koji jednako dugovanye n:p: szlove poznavati, slabekovati, chteti, y tak nadalje vuchijusze chine jednoga reda. Nego potrebnoje one takajsse, koji jednako dugovanye vuchesze, na dalye razdeliti, y dobre, zredne, zlochezte vuchenike vszake fele zkupa vzeti.

b. Redi, y jedini vucheniki zezovusze, ali pak daimsze znamenye vszigdar zjednake redom nye zazivati.

c. Ako vuchenik kaj govoriti, ali iz szvojega mezta ztatisze bi hotel, tak mora on zpodignenyem prikkladnem jedne Ruke to izto razmeti dati y dopuschenya chakati, nijeden neszme prez dopuschenya govoriti.

d. Ako jeden vuchenik szam chteje, ali odgovara, ali iszpitasvasze, tak moraju vszi ono izto tiho zkup chteti, y odgovor dati pripravni biti kak berse zezovusze, zatho navuchitel mora visse vuchenikov jednoga za drugem zezvati, y zapovedati, da zezvani chtejenju dugovanya onde nadalje chteje, gde on, koj je pred nyim chtel, je presztal; vucheniki moraju takaj negda odgovore na izta pitanya ponoviti.

e. Navuchitel mora vsze rechi glaszno, polehko, y razumno izgovarjati, szvoje ochi povszud imati, takaj po skoli hoditi, da vezda gore vezda dole videti more, jezuli vszi pazlivi.

f. Najmre pako mora navuchitel szlabem vuchenikom pomochi, y nye vechkrat na odgovarjanye y ponavlanye zezvati; dasze pako on zovemi zlocheztemi vucheniki predugo ne zadersava, more on od jedne pikne, ali posztavke dalye na drugu iti; ako nyu konchema dvi trejte ztranke vuchenikov zavsze dobro znaju. Oni nekuliki szlabessi, koj pod czelem techajem nemreju dobre doztignuti, moraju ali josche jenkrat vu Redu, vu kojem oni odszad oztaju, opet zadersatisze, ali pak moraim navuchitel zvan narednih navuka vur pomochi.

[p. 6] 3. Od haszne³² zkup vuchenya.

a. Czelo skolno vreme obrachasze na haszen vszakoga Deteta, gde drugda poleg ztare navade szamo vu malemi hipmi, vu

25 pelda (mađ.): primjer, uzor, slika

26 slovoslažci / slovoznanci: oni koji poznaju slova

27 čtavec: čitatelj

28 šlabekuvati: sricati, slovkati, ščitavati

29 baratati: općiti, ophoditi, upravljati, usmjeravati, rukovati, postupati

30 red: skupina učenika, poredak, ocjena

31 fela (mađ.): vrsta, način

32 hasen (mađ.): korist, dobitak

- 33 falinga (tal.):
pogreška,
neispravnost,
nedostatak,
manjkavost
- 34 groziti se: prijetiti
- kojemi dete szvoje dugovanye je povedalo za nyegvu pazlivozt navuchitel szeguren je bil.
b. Popravlanye faling³³ vszem na haszen dohadya.
c. Pazlivoszt detcze obdersisze, y raztressenozt prechisze.
d. Detcza na ov nachin vuchesze visse, y lese navuchitel nepotrebuje nepozslene vuchenike tak guztokrat opomenuti, y nyimsze groziti³⁴.

II.^{gi} Del.

Od zkup stejenya³⁵.

- 35 štejenje: čitanje,
“brojenje” slova
1. Kajsze pod zkupstejenyem razmeva.
Pod zkupchtejenyem razmevasze, da ali vsza detcza iz knjig visse ali menye zkupchteju, ali da kada nekulikoih ali jeden szam steje, drugi na tihom zkupchteju.
2. Od baratanya vu obchinzkom pri zkupchtejenyu.
a. Detcza moraju jednake knjige imati, kajti vszi vu jednom vremenu jednake szlovke, y rechi izgovoriti moraju.
b. Zkupchtenye mora bivati prez kricha, vu szrednem glaszu; ter negda zpremenbum glasza, vu kakvom drugem, ali takaj vtasenem, y vuchenikom primerjenom tonussu.
c. Poszrednem tonussu razmevasze on, vu kojem dete szamo za sze chteje, ali zdругem chedno govori.
d. Vsze szilno, nenaravno, na dugom odtegneno chtejenye; nahrupnozt, y presztajanye pri vszakoj szlovki; padanye na konczu poztavkov³⁶ na jednaki nachin, ali thonuss, morasze pri zkupchtejenyu kak naj zkerblivesse habati³⁷.
e. Zkupchtenye pako mora sze pri vszakom poztavku ili falacheczu³⁸ ovak na pervo vzeti.
[p. 7] 1. Poztavek prechtejesze po navuchitelu, ali po jednom vucheniku na glasz.
2. Chtejesze premencze³⁹, vezda od vszeh, vezda od czelih Redov, vezda od jednoga y to 8. 10. ali 12. putih; kak vre poztavek je velik ali mal, lehkek ali tesek, y kak detcze, najmre nepazlive, y szlabe, vech ali manye je.
3. Zverhu chtejenoga chinisze pitanya, y detcza iz knjige odgovarjaju.
4. Izti falachecze illiti poztavek josche H. S. Ali b putih prechtejesze, predi pak detcza opomenusze da na ono, kajsze bude chtelo, josche bolye paziju, kajti zatem presz knjige, odgovarjati imaju.
5. Josche jedenput zverhu iztoga poztavka, nego z premenyemni rechmi izpitavasze.
6. Ako na Druga pitanya vnogi vucheniki Reda kajsze dobro odgovarjaju tak moresze k drugom novom poztavku prejti; ako
- 36 postavek: poglavlje,
odlomak, izabrani dio
- 37 habati se: kloniti se,
izbjegavati, čuvati se
- 38 falačec (mađ.):
komadić, dijelak
- 39 prem: doista, zaista,
upravo

pak dobro neodgovarjaju, tak morasze izti posztavek vissje krat chteti vuchiniti.

7. Da pri zkupchtejenyu takaj vszi chteju, tak naj navuchitel ochi y vuha potrebuje; ter dobro paziti ima, da nebi koj vuchenik vuza gibal, a vknigu niti gledal, ali da nebi niti zkup chtel, nego szamo ono kaj drugi izgovarjaju, ono za nyimi na pamet izgovarjal.

3. Czil ili namera, zarad kojegasze zkupchteje, je:

a. Da sze vszi Vucheniki, zajedno vu chtenyu privuchaju.
b. Daszi detcza ono, kaj chteju, znano vuchine, y vu pamet zprave;

c. Da ono, kajszu chtela, takaj razmeju.

4. Pomochi za zadobiti ovoga czila.

a. Da detcza dobro chteti navuchijusze, mora nyu Skolnik pri falingah popraviti, na naredbe zverhu izgovora, y zverhu zlamenyih razluchnozti zpomenuti y od takoveh iszpitavati.

b. Da takaj detcza ono, kajszu chtela, vu pamet primeju, morasze chtejenye jednoga poztavka ponoviti.

c. Dasze pak Detza chtejeno razmevati navche, morajusze isz [p. 8] chtejenoga popitavati, y nyihova Zlochezta odgovarjany popraviti.

5. Od haszne zakupchtejenya.

a. Detczasze vu nepretergnoej pazlivozti obderse, kajti nijedno vu nijednom hipu szegurno nije, dasze nebi zazvalo, za tak dalye steti ali falinge onoga koj je chtel, pokazati.

b. Detczasze po zkupnom chtejenyu vech obatriveju, y vpute dasze takovem nachinom, vu kratkem vremenu y po menssem trudu vnogo navuchiti moreju.

c. Detczasze privche ochi, y miszli pri onom, kaj chteju, imati y takoj paziti, jeli zkup jednake szlovke vu jednakem vremenu y vu jednakom glaszu iz govarjaju.

d. Detcza vuchesze vsza potrebna, y hasznovita dugovanya, koja vu knjigah ztoje, kojaszusze predi vech zaradi chtejenya, nego za navuk potrebuvalo.

IIIⁱⁱ Del.

Trejtj glavni kotrig.

Od katekiziranya⁴⁰.

[1] Iszpisz katekizeranya y nekoje pazke.

a. Katikizerati znamenyuju pitati. Zato sze pak Izpitava dasze more zpoznati, jeli y kak vuchenik dugovanye je razmel, odovud zledi da sze vuchenik szamo zverhu takoveh dugovany pitati mora koja je on chul, chtel alisze vuchil.

b. Izpitavanye potrebjesze ne szamo pri kerschanzkem navuku, nego takaj pri vszemi navuki kojeszze vuchenik vuchi.

⁴⁰ katekiziranje:
usmeno ispitivanje,
oblik podučavanja
s pitanjima i
odgovorima

c. Knige skolne nisu vezda, kak negda zpitanyimi y odgovormi napravlene dasze nebi od vuchenika potrebuvalo, da pitanya on napamet vuchisze, koja na navuchitela zpadaju.

2. Pravo Baratanye pri katekizeranyu.

a. Kaj navuchitel pri Iszpitavanyu znati y obdersavati mora.

1. On mora szam dugovanye razumno y zadozta znati, takaj moguch biti naredbe dole szleduche od iszpitavanya dobro izverssavati.

[p. 9] 2. On ne mora stimati da on zadozta chini, ako on pitanya iz Knige /: ako takova vu nyoj nahajajuszu :/ zamo chteje y poszlussa, jeli vuchenik vu Knige stampane odgovore od rechi do rechi poveda.

3. Onmora moguch, y zkerbliv biti, da szam prikladna pitanya, y najmre poleg kakvoche odgovorov na pervo poztavlya.

4. On mora szeguren biti, da vucheniki ono, cheszaszze izpitavaju vre chuli, ali chteli jeszu; ali mora nyim na kratkom povedati; ali predi nekuliko puti iz Knige chteti dati, y naszkorom zatem, doklam je josche vsze vu friskom zpomenku izpitavati; ter ono kaj Detcza nebi pravo razmela, ali kajbi zlo Rekla, popraviti.

5. Duge falacheczze kotrige illiti poztavke⁴¹ mora on razdeliti, kajti Detcza prevech na jeden put vu pameti obdersati, y odgovoriti nisu mogucha.

6. Pitanya mora on zpametno poleg navukov, y poleg moguchnozti y razumnozti vuchenikov naredyuvati.

7. Potrebnoje, visse Vuchenikov Zverhu iztoga dugovanya, ali ne vendar zato vszakoga vuchenika zverhu vszakoga dugovanya vu vszakoj vuri popitavati. Niti neszme navuchitel vszigdar jednakem redom vuchenike, nego premencze, ali vendar vszigdar naj bolysse najpredi, zatem szredne, naj zadnich zlochezte izpitavati.

8. Vechkrat mora on takaj zarad ponavlanya, y Zbog pazlivozti pak nazad povernutisze, ter zverhu pitanoga opet pitati.

b. Naredbe za dobro iszpitavati.

Pitanya moraju biti.

1. Kratka;

2. Ochiveztna;

3. Presz prinossnih rechih;

4. Zverssena; illiti podpunoma

5. Moraszze znanemi rechmi pitati.

6. Vsze rechi morajusze vu laztovitom⁴² razumevanyu, a ne vu nelaztovitom zeti.

C Naj navadnessa pitanya kojasze oszebujno pri malem vuchenikom potrebuвати moraju, jeszu:

[p. 10] Gdo? Pri oszobi; Kaj? Pri dugovanyu; chiji – a – je? Koga? Ali Kaj, K.chemu?

41 falaček kotriga:
komadić, dijelak
poglavlja, odlomka

42 lasan: prikladan, koji
pristaje

Kada? Y druga zpodobna. Metemtoga ni potrebno, vsza ona pitanya vszigdar pri vszakom poztavku napraviti, dapache nitisze vszigdar nebi popraviti mogla.

d. Kaj imaju chiniti vucheniki kojisze iszpitavaju.

1. Oni moraju na pitanya verlo paziti.
2. Neszmeju na pitanya zrechmi: je, ali ni: nego pozverssenemi illiti punemi odgovori odgovarjati.
3. Isz prichetka moraimsze dopuztiti iz Knige odgovarjati;
4. Zatem imaju odgovor na pamet dati; zato moraju zverhu onoga, kajszu od dugovanya chuli, y chteli, miszliti.
5. Bolye je, ako szvojemi rechmi pravo odgovarjaju; nego dabi z rechmi vu Knigi ztojechemi odgovarjali, ar onda je znamenye, da dugovanye razmeju.

e. Kaj navuchitel pri odgovorih chiniti ima.

1. On mora odgovore raszuditi.

Zato ako on od dugovanya zversseno znanye neima, ali akosze vu szvoju pamet neuffa, ali akosze boi, dasze bi pobludil, more Knigu vu Ruke imati, y z snyum odgovore vuchenika szlositi, y gledati, jeli prav odgovorjeno.

2. Akoszu pak odgovori falyeni, tak mora navuchitel falinge razluchiti. Falinge jeszu, ali vu dugovanyu, ali vu izgovoru.

a. Vu Dugovanyu moreju szleduche falinge biti:

1. Ako Dete chizto nikaj.
2. Ako premalo.
3. Ako prevech.
4. Ako krivo odgovori.

b. Kajsze rechih doztoji, zkojemisze dugovanya povedaju, dasze falinge moreju habati, ali vchinyene falinge poprviti imajusze szleducha v pamet vzeti.

1. Da izgovori niszu pokvarjeni, toje: da rechi, koje k-razmenyu potrebne jeszu, neizpusztesze:

2. Dasze tak odgovori kak pitanye potrebuje.
3. Da pri odgovorih ravno oni izte imeno y vremeno rechi, y ona izta padanya potrebusze, koja vu pitanyu potrebuvalasze jeszu.
4. Dasze poleg naredbih jezika odgovarja, y odgovarjajuchi proti nyim nefali.

[p. 11] 5. Da rechi vu laztovitom, ne pak vu nelaztovitom razmenyu, y da rechi znane, a ne neznane potrebuszu. Ove nemora Navuchitel potrebuhati, ali Konchema mora paziti; jeli nye vuchenik raszme.

3. Falinge odgovorov mora navuchitel popraviti, ni vendar tak, da on Vucheniku taki odgovora pravoga pove, nego daga on po novemi pitanyi na ono dopelya, y iz nyega izvabi, Kaj on odgovoriti ima.

43 trucidati se (njem.):
inatiti se, tjerati inat

a. Ako vuchenik nikaj nezna odgovoriti, takga mora Navuchitel na nekaj takvoga zmiszliti, kaj z-onem, kajsze odgovoriti mora, zvezano ali zpodobnoje. Ter ako josche odgovora nedobi, tak onda naj iz odgovora napravi pitanye, y poszlussa, jeli vuchenik konchema zrechmi: je, ali ni pravo odgovoriti. Zatem raztresze dugovanye, y na kratkom raztolnachi; ter znovich vuchenika ono izto popita.

b. Akosze premalo odgovori, taksze mora ono kaj fali po novom pitanyu izvabiti. Ovde navuchitel nemora taki Ono, kaj fali povedati, nego vuchenika truczati⁴³, da sze szam naj doszechava.

c. Akosze prevech odgovori, tak mora navuchitel vuchenika miszliti puztiti, jeli takaj ono pitano bilo, kaj je vuchenik prevech vu odgovoru rekel. Zatem mora Skolnik nyega truczati, da znovich tak odgovori, da ono kaj je od visse, zpuzti.

d. Pri falyenemi, illi krivemi odgovori mora Skolnik nova pitanya z drugemi rechmi vuchiniti; y gledati, nebilisze bolye odgovorilo. Akosze bolye josche neodgovori, tak mora navuchitel falingu napervo poztaviti, nyu vuchenik pokazati, ali nyemu novo pitanye vuchiniti, y na takovo pravessesga odgovora potrebuвати.

e. Ravno tak kak je recheno ima navuchitel zpokvarjenemi odgovori baratati.

f. Falinge proti naredbah jezika, ali one, pri kojemsze odgovor dobro neszlase, mora popraviti, y za popravlanjem josche jeden put vucheniku zapovedati, da odgovor pove.

g. Pri ztranszkemi rechmi mora on zezvedavati jeli vuchenik szvoje rechi vu navadnom znameniyuvanyu vzimlye: drugach moramu pravo znamenuvanye raztolnachiti.

h. Kaj god potrebuje raztolnachenya, ali raztressenya, tosze mora raztolnachiti y rasztreszti.

1. Neznano morasze po znanemi dugovanyih raztolnachiti.

2. Pri raztolnachenyu neszme navuchitel nikaj krivoga, nego szamo

[p. 12] Ono povedati, kaj Navuchitel szam za ztanovito zna Morasze szake vnogogovorlivozti habati; tojezt: ima nakratkom dugovanye raztolnachiti.

3. Haszen Katekizeranya,,

a. Po Katekizeranyu zpoznavava navuchitel, da vucheniki Dugovanye ne szamo vu pameti imaju, nego tulikajsze daszuga razmeli.

b. Vuchenikisze po Katekizeranyu obatriveju; dugovanye premisslavaju y raszudyavaju: takaj vuchesze szvoje miszli pravo izrechi y povedati.

c. Po Katekizeranyu more navuchitel iz odgovorov detcze neizbrojene krive miszli; preko redne szude, y bludna stimanya zpoznati y nyu od takoveh oszloboditi.

[p. 13]

II. RAZDELENYE

Od onoga, kajsze vu Ladanzkih skolah vuchiti mora.

A Pervi Del.

Od onoga, kaj na Skolnika pri navuku kerschanzkomu zpada.

1. Skolnik mora szam zadozta znati kerschanzkoga navuka.
 - a. On moraszi Katekizmussa, y kajmu josche Plebanuss ali Kateketa od vere za Detczu odredi dobro zapametiti.
 - b. Morasze za navuk pripraviti.
 - c. Kotrige iliti falachecze, kojimu odredenyi jeszu, da nye vu ztanovitom vremenu detczu navchi, mora on.
 1. Na Dneve y vure dobro razdeliti.
 2. Vszaki Dan, vszaku vuru odredyeno detczy nezamugyeno doprinezti.
 3. Vu szleduchem dnevu mora on predi navcheno ponoviti, y ktomu josche jeden novi falachezcz pridati.
2. Skolnik ima nachine iliti pomochi navuchanya potrebuвати, ter:
 - a. Pri na pamet vuchenyu.
 1. Pri malemi vucheniki.
 - a. Povedanye.
 - b. Guscheje ponavlanye, gde ima paziti, da detcza rechi pravo izgovarjaju, razlosno y polehko govore, nikaj nezpuschaju, ali posiraju, nikaj nepridavaju.
 2. Pri vekssoj detczy.
 - a. Zkupchtejenye.
Napamet od rechi do rechi imasze vuchiti.
 1. Veruvanye, 2. Otecznass. 3. Angelzko pozdravlanye,
 4. Deszeterere bosje Zapovedi. 5. Petere Czirkvene Zapovedi,
 6. Chin poseluvanya vere, uffanya y Lyubavi.
 7. Zapovedna molitvicza.
 - b. Pri iszpitavanyih. Ovdesze mora zezvedavati kak vucheniki ono kajszusze navuchili, razmeju Pri izpitavanyu morasze navuchitel zadersavati, kaksze zdola reklo bude.
 3. Navuchitel ima poleg biti, kada Plebanuss, ali Kateketa vu Kerschanzkom navuku navucha, ter da on

[p. 14] a. Vuchenike vu miru y Redu, y pri pazlivozti obdersi;

b. Neznajuče, raztressene, y nepazlive zaznamenuje;

c. Vzeszi pobere, y zapameti, kaj Plebanuss ali Kateketa za raztolnachiti, raszvetiti, pokazati, ŷ genuti je rekel.

4. Navuchitel ima po Katekizeranyu Plebanussevim chiniti szleduche;

- a. On ima vu pervnoj skolni vuri po Katekizeranyu, najmre zneznajuchemi, y nepazlivemi vucheniki ponoviti ono, kajszije on iz Katekizeranya Plebanussevoga zapametil, y po ponavlanyu naj iz ponovlenoga izpitava.
 - b. Po ponovlenyu ztoprav ima ono, kaje za pervo szleduche Katekizeranye odredyeno, kak je gore recheno, razdeliti, ter na falate vuchenikom doprinezti.
 - c. On szam vendar naj isz szvoje glave nikakva raztolnachuvanya nedela, nego pri oneh naj oztane, kojaszu vu Knigah, y koja Kateketa je vuchinil.
5. Navchitel ima Evangeliuma vszaku nedelu z-szvojemi vucheniki na pervo vzeti gdesze imaju chiniti szleducha.
- a. Naj ztaressi vucheniki moraju zmalemi Evangeliumi obzkerbleni biti.
 - b. Navuchitel szam chteje na glasz Evangeliuma polehko y razlosno; zatem vuchiniga chteti, od vech vuchenikov.
 - c. Onda izpitava iz nyega; Zatem,
 - d. Vzeme raztolnachenoga Evangeliuma y chteje jednoga delka za drugem
 - e. Kada takovem nachinom delka prechteje, onda izpitava iz nyega tertak dugo, doklam on posztane szeguren, daga vucheniki razmu, y one delke, koje navuchitel iz raztolnachenoga Evangeliuma chteti vuchiniti, potom bude zpoznal Evangeliuma prechtejeni delek zadersavasze.
 - f. Kadasze to vchini, onda mora oni takaj nazkorom zatem one falate isz szvoje knige raztolnachiti, kojiszze vu prechtejenom delku zadersavaju zverhu raztolnachenoga poztavi takaj vszakojava pitanya, y tak ide od jednoga do drugoga Delka.
 - g. Po raztolnachenyu korachi k-navuku vere y dersanya. Ovoga on visse krat pove, y z vucheniki nekuliko puti prechteje, po ovakovem nachinom kajti je kratek ov navuk Vere, y dersanya, lehkoga nyim vu pamet zpravi, po guschem pako katekizeranyu vuchini, daga y razmeju.
- [p. 15] Poleg toga ima takaj povedati, y pokazati vu kojem meztu Szvetoga Piszma, ali vu kojem Delu navuk vere, y dersanya ztoji. Naj zadnich za pove on, daga Detcza na pamet poveju, y tak dokoncha ovu Lekcziu.

B. Drugi Del.

Od Zposznanya szlov.

1. Predopomenki⁴⁴.

- a. Detcza morejusze znanye szlov naj lagle doprinezti, akosze detczi razluchene fele potezih, iz kojeh szlove poztaju, najpervich szame, zatem pako szlove izte z jednem chetverovuglasztem falachezom krajde⁴⁵ na chernoj tabli tak veliko napisseju, da sze poteze z-okom dobro razluchiti moreju.

⁴⁴ predopomenki:
prethodna upozorenja,
opomene

⁴⁵ krajda (njem.): kreda

b. Szlovesze neimaju poleg navadnoga reda abcezedarzkogo, nego tak kak na Tabliczi szlovozpoznanya jedna za drugum szledi, vsze pochaszu napiszati, dapache je bolye akosze na chernoj tabli visse szlov nepoztavi, nego tulko kuliko ih na stampanoj Tabliczi zkup ztoji. Nitisze neszmeju szlove iz jedne poteze z szlovami iz dveh ali treh potez vu jeden red zkupa na tabli piszati.

c. Ime szlove od Skolnika nekuliko puti, najmre pred, pod, y zanapiszavanyem imasze povedati y izrechi, Decza pako imaju izto Ime szlove za nyim izgovarjati Skolnik Deczu takaj popitava za szlove ime.

2. Kaksze ima baratati pri szlovozpoznanyu.

a. Detcza z-tabliczum vu Ruki, ali szede, aliju pak navuchitel pred chernum tablum skolnum tak razredi, da mali napervo ztoje da vekssi prek nyih videti na tablu moreju.

b. Naj pervich navuchitel pove nekuliko krat, da szlove iz piknih, y potezih ztoje. Tho izto decza imaju zatem zkup y zoszeb tulikrat rechi doklam vszi znaju.

c. Onda ide Skolnik ter napisse jednu piknyu, gdesze tak poszluvati ima.

1. Navuchitel pove, da onhoche jednu piknyu napraviti.

2. On ju zaizto napravi, y veli zkupa, daje on jednu piknu napiszal.

3. Kada pikna je napiszana, joschesze jedenput pove da je to jedna pikna.

4. On pita Detczu kaj je napiszano.

[p. 16] 5. Onda imaju Detcza zkupa odgovoriti da je to pikna.

6. To izto pita navuchitel visse detcze zoszeb jednoga za drugem doklam vsi dobro odgovore.

7. Navuchitel mora dobro paziti, da Detcza tu rech, pikna: dobro izgovore.

d. Zatemsze jedna poteza, kaksze prvi i nahaja, na tabli napravi; zkojum tak ravno barache. Kak je od pikne recheno.

e. Onda pove on detczi, da on iz pikne, y poteze jednu szlovu napraviti hoche, koje ovak biva.

1. On napravi jednu piknu, y pita, kaj je ovo?

2. Iz pikne napravi potezu, ter takovu, kakva pri i nahajasze on pita zverhu toga opet.

3. On poveda, da zgora nad potezum jednu piknu poztaviti hoche, on poztavi zaizto, zatem pita, kajszeje je pripetilo.

4. Vezda veli on, da ono napiszano je jedno szlovo, kojasze i zove visse vuchenikov mora na pitanye i odgovoriti.

5. Zatemsze detczi pikna y poteza pokase.

f. Zadnich reche navuchitel detczy da szlovu *i* na tabliczi szlovznanya ischu, ter naj pervich medvelikemi, zatem y med malemi szlovami, y potrebuje, damuju naj pokase vezda ov vezda on vuchenik kojese pri vszakoj szlovi vchiniti ima.

g. Kadasze iz *i* dela jot, taksze mora povedati, y pokazati dasze bude szamo zdola jedna potezicza pridala, takov predopomenek pako imasze szamo pri oneh szlovah vuchiniti, koje veliku zpodobnozt med szobum imaju. Kada to perviput biva, tak ima sze vszigdar napervo opomenuti kajsze pri napravlenoj szlovi, y potezi pridaje, odjimle, ali drugach premenya, za jednu szlovu drugu, iz nye napraviti mochi: n. p. dasze pri *c* pikna zgora priztranchiti mora, za napraviti *e* iz nyega.

h. Ztoprav pri *c* moreszi detczy nekaj od gerbavich potez zpomenuti y jedna napiszati.

i. Nigdar neszme skolnik nadalye k jednoj novoj szlovi iti, ako nizu napervo iduche detczy dobro znane: Poznaju pako Decza onda szlove zadozta ako vszaku potrebuvanu szlovu na tabliczi presz falinge, neszamo veliku, nego *y* malu pokazati znaju; Ni potrebno detczu nato goniti.

[p. 17] Da od vszake szlove razluke zlamenya obilno povedaju; nego szamo onda, ako zpodobne szlove med szobum premene, y pravo nerazluhe mora, Navuchitel razluchenozti znamenya pokazati, y povedati.

k. Doztaje vu jednoj vuri dvi, negda takaj szamo jednu szlovu napervo vzeti.

3. Od A. B. C. tablicza

a. Na A. B. C. tabliczi jeszu trojvertne fele szlov, naj pervich jeszu naj proztesse, y naj lehkesse iz jedne poteze, zatem szlede iz dveh, y zadnich iz treh potez.

Zpodobne pako nahajajusze vszigdar jedna poleg druge.

b. Kak berse jedna nova szlova na tabli napiszana y znana vuchinena je; mora nyu skolnik po detczy na tabliczi zizkati vuchiniti.

4. Od opet kazanya szlov.

a. Szlove, koje szusze detcza navchila, oztanu na tabli ne zbriszane, da nye vucheniki na prichetku, y vu sredine Lekcie visse krat ponoviti moreju.

b. Navuchitel ima sham vechkrat priliku vzeti szlove vre pokazane opet napervo vzeti dasze detczy z-tem bolye vu glavu zabiju.

c. Ako dete szlovu po povedanyu, chujenyu, gledanyu, y izkanyu ztanovito poznati jesze navchilo, tak ni visse potrebno da detcza zlamenke razluchnozti opet povedaju.

5. Od Premenyanya Szlov.

a. Ako Navuchitel zavssem szegurno znati hoche, jeli detcza vsze szlove dobro poznaju, tak ima on szamo iz jedne szlove drugu zpodobnu napraviti, y detczu jedno za drugim zverhu tak premenyenih szlovah izpitavati.

b. Tho biva ako navuchitel ztanovite zlamenke pri szlovah zbrisse, ali prida po kojeh jedna szlova od druge razluchavasze⁴⁶, n. p. on pita od szlove n kaj zgora zkupzvezan je, on izbrisse zgora vesuchu poteziczu, y zklopi zdola one dve poteze, tak poztane iz nye u, zverhu kojega izpitava. &c⁴⁷:

6. Od pravoga izgovora szlov.

a. Navuchitel mora detczu neszamo szlove poznati, nego pravo izgovarjati.

b. Kada onda Detczy jednu szlovu dobro poveda, tak mora on szam nyu razlosno y pravo izrechi, y takovuszi od vszakoga deteta tak dugo izgovarjati vuchiniti, doklam vszako dete nyu szamodoztojno izgovoriti bude moglo.

c. On naj pokase detczy takaj, ako szamo napervo povedanye nehaszni, kak vuzta jezik, y vusznicze k tomu potrebuвати imaju.

[p. 18]

C. Trejti Del.

Od Shlabekuvanya.

1. Kakvocha, y haszen Shlabekuvanya tablicze.

a. Velike y male szlove horvatczkoga ABC. zadozta veliko na dvemi zkup zkelenemi liztmi stampane jeszu, da je vucheniki dozta zdalka dobro videti moreju.

b. Na obodveh kraih jeszu z-chernum bojum ili farbum zkupglasniki⁴⁸ tak prichetne, kak male szlove: veliki pako y mali szamoglasniki, tak prozti, kak dvojverztni ztoje vu szredini z-cherlenum farbum nastampani.

c. Ova Szlovotabella szlusi k-tomu, da detcza knige naprichetku nepotrebujy zkupa shlabekuvanye vuchesze, y vu shlabekuvanyu dalko napreduvati moreju predi, nego nyimsze ABC. ali shlabekuvanya kniga vu Ruke da.

2. Potrebnozt Shlabekuvanya table.

a. Dasze vsza detcza na jenput vu shlabekuvanyu navuchiti mogu tak obeszisze shlabekuvanya tabella na chernu skolnu tablu, ali gde drugde na prilichnom meztu, kojega Detcza videti moreju; y izpitava skolnik predi od malih szlov, dasze snyimi detcza zpoznaju.

b. Navuchitel veli detczy, da poklamkam szlove poznaju, tak vezda nebudenye szamo vszaku poszebi imenuvali, nego takaj zatem visse szlov na jenput izgovorile, kajsze shlabekuvati zove.

c. Kada navuchitel detczu opomenulje, da naj nato paze, kak on najpervich nekuliko szlov vszaku zoszeb imenuval, zatem

⁴⁶ razlučavati se:
razlikovati se

⁴⁷ &c: *et cetera* (lat.), i
tako dalje

⁴⁸ skupglasnik: suglasnik

nye na jenput izgovoril bude tak imenuje on zaizto najpervich b zatem a onda pak najenput izgovori ba.

d. Zatem obatrive detcza, da naj tak za nyim izgovarjaju, y kase z perztom, ali josche bolye z jednum palichkum na b zatem na a pak onda da znamenye zrukum, ali zpalichkum, da detcza vazda szlove zkup izgovore y recheju ba. Navuchitel mora szlove iz slabekuvanya knisicze vzeti ;

[p. 19] Nego vendar neszme takve rechi, kojebi vnogo szlovkih vu szebi zadersavale iz ove table z detczum shlabekuvati; naj visse szmeju takve rechi dve szlovke vuszebi zadersavati.

e. Kakje onda z szlovami b, y a, baratal, tak barache takaj zdrugemi szlovami; metemtoga vendar z-detczum josche szlove c, s, neszme poprijeti kajti ove na vech nachinich, kada pred ztanovitemi szlovami ztoje, morejusze izgovarjati.

f. Zatem velike szlove, koje na slabekuvanya tabli ztoje, imaju-sze detczy jednosza drugum takaj doprinezti, daje vre poznaju predi nego ImenKnisiczu vu ruku primu.

49 opomenki: upozorenja,
opomene

3. Potrebni opomenki⁴⁹ od razluchnozti szlov.

a. Kada navuchitel vu jedno dvemi lekcziami vuchenike shlabekuvati vuchije, onda mora on prvi zpomenek vuchiniti od toga, da dvojverztne szlove jeszu, med koteremi pervesze szamoglaszniki zovu, kojeh opet brojiusze, y koje na slabekuvanya tabli zcherlenem napiszane jeszu.

b. Da pako detcza po ovemi dvemi novemi imenmi szamoglasznikov, y zkupglasznikov nepobludesze; tak mora navuchitel ztoprav vu tretjoj ali chetertoj vuri, kada ima szamoglasznik po guschem ponavlanyu vre dobro zapametiloszeje, od zkuplasznikov y to po imenu szamo zpomenek vuchiniti.

c. Iztinaje lehkosze detczy raztolnachenye, ali ne tak frisko razmenye od zkupglasznika doprinezti more, ar mala detcza pri izrechenoj szlovi b teskoszi dve ztrane miszlila budu, metemtoga morejusze vputiti ovak:

1. Skolnik naj izgovori b ili d ter naj pita, jelisze nechuje e poleg?

2. Naj pita kakva je szlova e.

3. Zatem more josche jenput skolnik d imenuvati, y pitati jelisze szam e chuje, ali jelisze josche drugo kaj poleg e chuje.

4. Ako Dete zpazi drugoga glasza poleg e tak ondasze detetu pove da ravno on glasz, kojisze josche poleg e chuje zkupglasznik je.

5. Onda sze detczy reche kussati, jeli b prez e izgovoriti moreju ovdesze pak ima ov potrebni opomenak vuchiniti dasze vu vszeh szlov ka e pri b.

[p. 20] Neizgovarjaju, nego dasze takaj ravno tak koj drugi szamoglasznik zkup izgovoriti more.

6. Vu drugoj Leczii moresze h ali x jednakem nachinom napervo vzeti.

7. Detczasze takaj opomenuti imaju, da pri nekojemi zkupglaszniki kakti pri b, d, h. szamoglasznik odzad, pri drugem pako kakti pri f, l, r napervo chujesze szamo imasze dobro zpaziti, dasze detczy nigdar vu jednom dnevu od dvojverztnih noveh rechi, niti od rechi, y raztolnachuvanya zkupa, niti od dveh pazkih, josche menye od dveh noveh raztolnachuvany govori. Jednosze more predi vnogo krat ponoviti, y ochivezto vuchiniti, da dete nikakvu teskochu visse ne najde, negosze na kaj drugo prejde.

8. Navuchitel mora takaj vuchenikom izgovora od e kak takaj od h pri razluchenemi szlovami raztolnachiti, za nye pako vutotm zvuchiti, more skolnik nyim vszakojachke prikladne rechi na chernu tablu piszati; nego vendar tosze mora vuchiniti, kada vre poszrednye shlabekuvati znaju.

4. Od potrebuвання ABC illiti Shlabekuvanya Knisicze.

a. Kada detczy iz table naj visse dvojszlovkno rechi zadoszta Shlabekuvati znaju, ondasze nyim ztoprav ABC, ali Shlabekuvanya Knisicza vu Rukve da.

1. Skolnik ima vu Knisiczi navadnoga reda szlov na pervoj, y drugoj ztrani pokazati, y takvoga takaj detczy napamet vuchitsze dati.

2. Mora nyim na izteh ztraneh vszakojachke szlove poznane vuchiniti.

3. Mora nyim pokazati, da vsze szlove, koje na izteh ztraneh jedna poddrugom ztoje zgora ztojechemi szlovami jednako ime imaju.

4. Mora nye najvisse tri nove szlove Rukopisza vu vszakoj Lekczii poleg Shlabekuvanya navchiti. Poleg toga mora pervle nachine szlove vszigdar znyimi ponoviti.

b. Kakje skolnik na shlabekuvanya tabli na pervo shlabekuval, takchini on takaj zpervincze vu knigi, y zapove deczi da za nyim shlabekuju. Dasze pako detcza po guschem ponavlanyu redke szlovkih napamet nebi navchila, tak ima skolnik iztoga Redka vezda od deszna k-levoj, vezda od zdola, vezda od zgora poprijeti, y shlabekuvati dati, koje takaj szlusi za vekssu pazlivost vu Deczi zbuditi.

[p. 21] c. Vu Shlabekuvanya Knisiczi nahajajusze, naj pervich szamo takove szlovke koje od zkupglasznika ter takovoga prichmeju, koj kada szamsze izgovori, szamoglasznika za szobum ima. Zatem dojdu takove szlovke, vu kojemi szamoglasznik najpervo ztoji; potlampak jeszu oveh obadveh fel szlovke zmessane.

d. Kada Skolnik do z-messanih szlovkih dojde, tak more on perve redke napervo Shlabekuvati, potlam pak detczy zapove da naj szama shlabekuju.

e. Kada Skolnik vre dvanajztu ztran vu Knisiczi shlabekujuch dokoncha tak more pak na chetertu ztran povernutisze, gde pak taki vszakoga redka, kojega detcza zesshlabekuju, chteti vuchiniti more. Poleg toga ima nyim povedati, da chteti znamenuje vsze szlove jedne rechi najenput izgovoriti tak, dasze one poszebi predi neimenuju; kaj skolnik po chtejanyu pokazati ima.

5. Od Tabelle poznanya Szlov y Shlabekuvanya.

a. Kada detcza znaju shlabekuvati, y pizane szlove poznaju prichne skolnik tabellu od poznanya szlov Detczy po falachecki doprinashati kojasze vezda chizto lahko navchiti more.

b. Za tabellum poznanya szlov, pochnesze tabella shlabekuvanya.

c. Kada detcza shlabekuju mora skolnik detczu iz oneh naredbih popitavati koje on nyim od shlabekuvanya vre napervo je poztavil.

50 hasnovit (mađ.):
koristan

6. od dugovaný, koja josche pri shlabekuvanya hasznovita⁵⁰ jeszu y obdersasavatisze moraju.

a. Naj bolye potrebno je, da skolnik vszaku szlovku razlosno chizto, kaksze doztoi, izgovarja, y da dobro pazi kak detcza izgovarjaju. Ako nebi detcza dobro izgovarjala, mora nyu skolnik popraviti, y zapovedati, da detcza izgovorjene szlovke za nyim izgovarjaju.

b. On mora vezda jedno, vezda drugo dete poprijeti, y nyemu shlabekuvati zapovedati, y ono kajsze krivo izgovori taki popraviti. oszebujno mora on vuchenike napervo vzeti.

[p. 22] Koje kakvu falingu vu izgovoru imaju v. p.: dete nebi moglo szlovku verzt verzt izgovoriti, tak mora zezvedati nebili dete verz izgovoriti moglo; ako nebi josche, tak naj josche r izpuztisze: pogodi dete izgovoriti ver, tak musze naj prida z zاتم takaj t doklam czelu rech verzt izgovori.

c. Skolnik mora detczy, kada shlabekuju, zapovedati da ne zperptom nego z-czelem perom szlove vu knigi kasu.

d. Skolnik neszmesze nigdar nagliti, nego tak polehko szlove izgovarjati, da detcza nye za nyim izgovarjati y od szlove do szlove doztojno z-perom iti moreju.

e. Je takaj hasznovito, z detczum na pamet shlabekuvati, n. p: pitasze dete, kakbi shlabekuval: rad, brat, kruh, etc.

D. Cheterti Del

Od oszebnoga chtenya.

1. Kajsze po zoszebnom stejenyu razmeva.

Po zoszebnom chtejenyu razmevasze, kada jeden vuchenik pri zkupchtejenyu szam zazovesze, y szam chteti mora, da tak skolnik napredka vszakoga zoszeb vuchenika vu chtejenyu raszuditi, y akobi potrebno bilo nyega popraviti more:

2. Od baratanya pri zoszeb chtejenyu.

a. Kadasze koj vuchenik zezove, da zoszeb y szam chteju, tak ni potrebno, da on z-onakvem glaszom, kakvoga vucheniki pri zkupchtejenyu potrebuju, chteje, nego mora on vu szvojem naravszkom glaszu chteti.

b. Skolnik mora vuchenika priganyati da glaszno nego prez kricha gyegverno⁵¹ y razlosno, niti prenaglo niti prepolehko prez popikavanya chteje, tojezt da szlovki nepodrugachuje, ali szlove kotere posirava⁵².

[p. 23] c. Kada koje dete szamo chteje, tak on mora na vsza razluchnozti znamenya paziti, y pri pikni padanye y premenyanye glasza obdersavati, skolnik pako moraga k-tomu obdersanyu podvuchiti.

d. Kada jedno dete szamo chteje na glasz, tak druga decza moraju na tihom ono izto zkupchteti; da takovem nachinom decza pri pazlivoztisze obchuvaju.

e. Skolnik neszme detczy pri chtejenyu rechi szam na pervo povedati, y kakti vu zube nyoj poztavlati. Ako pak dojdu teseshe rechi napervo, tak mora on szam takove razlosno y z-prikladnem premenyanyem glasza na pervo chteti, y zatem chteti zapovedati.

f. Ako koj vuchenik krivo chteje, tak mora Navuchitel nyemu zapovedati onu rech, koju krivo chtel shlabekuvati, y taki zatem onu iztu rech pak chteti.

g. Skolnik vuchinyene falinge neszme guzto ponavlyati, arbisze detcza vech falinge nego popravlyanya zapametiti mogla.

3. Od chtejenya pisanoga y dijachkoga⁵³

a. Piszano y diachko kulikosze vu imenknicicze nahaja, mora Skolnik zpervincze szam napervo shlabekuvati, zatem pako detczy shlabekuvati, onda y chteti zapovedati.

b. Kajsze pisanoga doztoji tak moreszi takaj Skolnik vszako-jachke rukopisze od razluchenih ruk prezkerbeti y takove vu tjednu nekuliko puti med detczu, koja vre poszredno piszati znaju, podeliti, on naj szam zpervincze takova piszma nyim napervo shlabekuje y chteje zatem naj zapove da detcza shlabekuju y chteju.

[p. 24] c. Ako Skolnik nejma prilike, szebi takova piszma prizkerbiti tak more on piszma szvojevch vuchenikov med one,

51 dedereno (mad.):
poletno, živahno,
okretno, hitro, vedro,
dražesno, srčano,
junački, odvažno

52 pasirati: protiskivati

53 dijački: latinski,
latinsko pismo,
latinica

koji chteju razdeliti, nego tak, da ni jeden vuchenik szvoje laztovita pizmno nedobi.

d. On mora z-najbolshemi pizmni pricheti detczu chteti vuchiti ter kada ova vucheniki dobro chteju, tak zlocheztesse rukopisze naj napervo vzeme.

4. Od haszne zoszebchtejenya.

a. Po zoszebchtejenyu moresze zpoznati kak daleko vucheniki vu chtejenyu dossli jeszu.

b. Onisze vuche potom pred drugemi lyudmi z-prikladnoztjum chteti, takaj glasza y premenyanye glasza pri razluchnoszti znameny doztojno potrebuвати.

[E] Peti Ďel

Od piznanya.

54 pripravlanje: priprema

1. Pripravlanje⁵⁴ vuchenikov k-piznanyu

55 vpelivanje: vodenje, utjecaj

a. Navuchitel mora iz vpelivanya⁵⁵ k-lepo piznanyu jednu naredbu za drugum od dersanya tela, ruke i pera Deczi napervo poztavlati.

b. On mora najpervich naszebi pokazati, kak vszaki vuchenik ove naredbe izvershiti mora. Zato mora Navuchitely szebe pred Vucheniki k-ztolu vu prikladno dersanye poztaviti y pokazati kaksze pri piznanyu szedeti mora; Zatem mora on telo y Ruke Vuchenika poleg pokazanoga dersanya ravnati.

c. Skolnik vzeme takoj pero vu ruke y kase kaksze pero privjeti ima; na kojem perztu mora naszlonye „[-]

[p. 25] nyeno biti, kaksze ima vizzoko dersati; on zapove vuchenikom pero dersati, takovo na Ztran poztaviti, y pak prijeti. On mora okolu hoditi, popravlyati y zkerblivo⁵⁶ gledati jeli vuchenik vszaki pero doztojno prijemle y dersi.

56 skerblivo: skrbno, brižno

d. Zatem more skolnik zlochezto poztavlanye tela, ali ne-pravo dersanye pera na szebi pokazati, onda tak potrebuвати, da vucheniki polek povedanih naredbih falingu pokaseju.

57 kip: slika, prilika, slikovni prikaz

e. Skolnik mora vechkrat detczy kip⁵⁷ zmalanoga pizscha kazati, y nyu opomenuti, da naj tak szede, y pero derse kakje onde napervo poztavleno.

f. Metemtoga nemorajusze Detcza pri ovom podvuchanyu prevech dugo zadersavati, nego ove naredbe morajusze z-vekssinum na pochetku piznanya, po guztessem, nego kratkem ponavlanyu zevszema doprinezti.

2. Baratanye pri Navuku vu piznanyu.

a. Skolnik vuchenikom pokase szlove koje delati navuchalisze budu, y raztolnachi nyim da ove szlove bivaju iz visheverztneh potezov, y da nekoje jeszu prez vszake gorne, y dolne ztrane kakti a. c. e. i. m. n. o. r. s. v. x. z. nekoje szamo zgornemi ztranami, kakti b. d. h. k. l. t. nekoje szamo zdojnemi ztranami

kakti g. j. p. g. y. zadnich nekoje zgorne, y zdolnemi ztranami
kakti f. s.

[p. 26] b. Skolnik zatem nyim pove kakviszu glavni potezi
perve fele⁵⁸.

58 fela (mađ.): vrsta

c. Zatem pishe ovu felu glavneh potezov pravo, y razlosno, ali
veksse nego je navodno na skolnoj tabli z-krajdum.

59 polinuvan: umiven,
uređen

Tabla mora prikladno polinuvana⁵⁹ biti, krajda pako potrebno
prirešana. Pokase nyim najpervich kaj je ravni potez, y daje
bolje vputiti more, tak dela im vszakojachke zlochezte⁶⁰ poteze,
y poveda, da to nizu ravni potezi; drugoch vuchije na izti
nachin kaj je ravni tenki, tretich kaj je ravni tenki na deszno
vishe ali menye nagnyeno ztojechi, ali chizto lesechi potez.

60 zločest: nevaljao, loš

d. Vucheniki moraju poteze gledch na dusinu, debelinu, y
lesanye dobro razluchiti, y zlochezto napravljenoga poteza
na pitanja taki popraviti znati, y natosze privchiti, da szamo
onu oszebitozt glavnoga poteza pokasu proti kojoj je falinga
vuchinyena.

e. Kadasze vucheniki vu pervoj feli glavneh potezov prav v-
putiju, tak onda imsze pokase, kakvo vrezanye pera mora biti, y
kaksze laszni y kak szercheni potezi z-nyim delaju.

f. Zatem pokasuje na tabli skolnoj Navuchitel, koje szlove y
kak iz ove perve fele glavnih potezov delajusze kak i. m. n. v.
u. On mora pako od vszake szlove vsze, koj je znati vredno,
napervo poztaviti, oszebujno, kaksze vszaka szlova prichimle,
kak potezi jeden za drugim ide, kaksze med szobum zveseju.
Skolnik mora vsze tak razlosno napiszati, dasze vsaki glavni
potez napravljenih szlov od vuchenikov razlosno y lehko vpamet
vzeti mora. Zverhu vszake szlove napravlene skolnik detczu
popitava kakse ona zove.¹

[p. 27] b. Poklam kak ovakvem nachinom chez nekuliko skolnih
vur je baratal, onda napishe on opet ztanovite rechi y poztavke,
ali tak da proti naredbam pravopiszanya fali, y znamenya
izpuzti.

c. Zatem zezove vezda jednoga, vezda drugoga vuchenika k ta-
bli, kojem zapove, da naj falinge z-krajdum podbrishe. Kadaszu
ove vsze falinge podbriszane tak prichne Skolnik pri pervoj
falyenoj⁶¹ rechi, y izpitava szad ovoga, szad onoga vuchenika,
proti kojoj naredbi je falyeno. Kadasze naredba pove onda ali
szam Skolnik potrebnu szlovu, ali znamenye na szvojem meztu
napishe, ali napiszati vucheniku zapove.

61 falingast: nedostatan,
manjkav

d. Ako pak nebi vucheniki vsze falinge zapazili, y podbriszali
tak nyim mora Skolnik povedati, daszu josche nekoje falinge
prezkochili. More im takaj redka, y iztu rech, vu kojejsze

¹ Upisana bilješka: “Dalje manjka 6. dio o pravopisu. Cuvaj”.

- falinga zadersava povedati y vuchenike puztiti, da razmisslavaju, y zezvedaju falingu.
- e. Kada vucheniki vre sredno znanye pravopiszanya imaju, tak more skolnik potrebuвати, da naj nekaj iz szvoje glave pissu.
- f. Ono kaj vucheniki iz szvoje glave pizhati moraju, ima skolnik odrediti, k-tomu more on nekaj iz takoveh dugovany vzeti, kojeszusze detcza vre napamet
- [p. 28] Vuchila, ali konchema guzto krat chtela, ali pak od koja szu dozta puti govoriti chula, kajtisze od takoveh vuchenikov potrebuвати nemre, da szvoja laztovita misslenya napissu.
- g. Zadnich dasze vuchenikom ztanivita hitrocha vu pravopiszanyu doprinesze tak mora Skolnik szvojem vuchenikom oszebujna govorenya zizkati⁶², y napiszati, koja ztanovite rechi zadersavaju, koje jednake szlove ali razluchno naredyenyje imaju n: p: kvara, krava, resi, seri, &c:
- h. On mora rechi jednakoga glasza, koje vendar razluchenosze pisseju, y kojeszze vu izpizku na konczu napuchenye⁶³ iliti vpelivanya vu horvateczko pravopiszanye zadersavaju, z-prikladnemi szlovami pizhati navuchiti.
- i. On mora jednoga vuchenika k-tabli vzeti y nyemu jedno govorenyje chizto polehko, razlosno y razumno diktuvati, drugem pako vuchenikom rechi da ov izto govorenyje na teku pisseju da ali pak paziju, kak nyhov zkupvuchenik to govorenyje napissuje, y da naj paze, jeli on morti koju falingu napravi Oni moreju po navadnom znamenyu razmeti dati, daszu jednu ali drugu falingu zpazili, y koju imaju pokazati kada imsze dopuzti.
- [p. 29] **Pridavek⁶⁴**
Od pizszanya pri Diktuvanyu
Dasze vuchenikom hitrocha vu lepo-y pravopiszanyu doprinesze mora nyim Skolnik diktuvati, gdesze pak ima chiniti:
1. Skolnik mora prav diktuvati znati. K tomu zpada:
- a. Vu obchinzkom govorech.
1. Da on visse nego 3. 4. ali naj vech 5 rechih najedenput nezreche.
2. Da on vszaku rech polehko, y razlosno izgovori.
3. Da on ove rechi jenpt, naj vech dva puta, y to pri teskemi rechmi izgovori.
4. Da on druge rechi predi neizgovori doklam vucheniki perve-sse nenapissu.
- b. Vu oszebujnom: kada Skolnik szvoje vuchenike podvucha ima on nye prigyanati⁶⁵:
1. Daszi oni jednu teku zoszeb napraviju, y vu nyu nikaj drugo, nego kajsze diktuje pissu.
2. Da on takova govorenya izbere, vu kojemi vnoge pelde naredbih pravopiszanya zadersavajusze.
- 62 ziskati: zahtijevati, moljakati, potražiti, naći
- 63 napučenje: naputak, uputa
- 64 pridavek: dodatak, prilog
- 65 priganjati: pritjerivati

3. Da on znamyena razluchnozti nepove, nego potrebuje da vucheniki szami takova poztavlyaju.

2. Skolnik ima znati, nakaj on paziti, y na kaj on vuchenike pri pizšanu privuchiti, y kaj on najvech popravlyati mora, to ztoji vu szleduchem y ovdese pak napervo donese iz dobreh zrakov.

[p. 30] a. Da peroprav, y telo doztojno derse.

b. Da razlosno pisseju, tojeto: szlove poleg vszeh zrankih vu laztovitoy⁶⁶, a ne pokvarjenoj zpodobi delaju.

c. Da szlove na jednu rech zpadajuče prav zkup reseju.

d. Da rechi na jeden mah prez preztajanya izpisseju, y zato potrebne piknicze, ali druga znamenya nad nyimi poztavlyaju.

e. Da rechi vu prikladnoj dalekochi jednu od druge poztavljaju.

f. Da rechi, kojese na konczu redkov pretergnuti moraju dobro poleg naredbih razluchuvaju.

g. Da redke vuprav, vsze jednako dalko med szobum pisseju.

h. Da prichetek⁶⁷, y dokoncheh redkov jednako po vszud biva.

⁶⁶ lašćeći: blistav, sjajan, uglancan

⁶⁷ pričetak: početak

G: Szedmi glavni Del Od rachunztva.

1. Kak mora Skolnik baratati, za vuchenike vu rachunztvu podvuchiti.

a. Skolnik mora szamo one vuchenike k-rachunztvu vzeti, koji vre dozta hitro chteti y pizhati znaju; koji onda jeszu vu ztalissu⁶⁸ czifre dozta dobro pizhati.

b. Dopriinese im naj pervich raztolnachenya, kojasze napervo vu vpuchenyu rachunztva zadersavaju zatem navuchaje broje napiszavati y izgovarjati.

Taki zpervincze morajo prigyanyati dasze czifre razlosno, jednako veliko, y po jednakeh povlechajih pissu.

c. Naredbe od vszake zmed chetirih fel, rachunztva y vsze druge naredbe ima Skolnik vuchenikom po falacheczi dopri-nezti, y za vszakum napervo da riessenum naredbum mora takijednu peldu dati.

[p. 31] d. Skolnik pako mora szam peldu na tablu naredno y razlosno napiszati, y na nyoj szam glaszno rachunati, ter tak razumno govoriti, da vszaki vuchenik videti, y chuti more kaj, y kak Skolnik dela.

e. Kada Skolnik ovu peldu vre dokoncha, tak mora takaj pri vszakom falacheczu, pri vszakom broju, gde kaj oszebujnoga dojde zroka⁶⁹ dati, zakaj on tak, y ne drugach chini.

f. Kada Skolnik peldu pred vszemi na tabli zgotovi, ondaju zbrisse y poprime naj bolssega vuchenika, ter nyemu iztu peldu diktuje; Ov mora nyu glaszno, y razumno delati, drugi vucheniki szamo paziu, kak nyihov zkupvuchenik barache.

⁶⁸ stališ: stalež, skupina

⁶⁹ zrok: uzrok

- g. Pod iztem delanyem rachuna izpitava Skolnik vuchenika, zakaj on tak barache, y poleg koje naredbe rachuna.
- h. Za vsze pako vuchenike z-peldami oposzleniti, diktuje Skolnik, ali pak szam napisse jednu peldu na tablu vszi vucheniki moraju ovu iztu peldu na szvojev tekah, ali pak na rachunsztva tabliczah, akoje imaju, napiszati, zatem zazove jednoga vuchenika k Tabli, koj na glasz rachunati mora, drugi vucheniki moraju na szvojemih tekah tak zgotoviti. Kaksze na tabli zgotovlya, zatem ische Skolnik,
- [p. 32] Damusze teke pokasu, na kojeh falinge popravlya. Skolnik more takaj vsze vuchenike, ali nekoje zmed nyih, poklamkakje pelda napiszana napervo vzeti, y nyim zkup delati zapovedati. Vu ovakvem chinu napissuje pri tabli ztojechi vuchenik ono, kaj drugi glaszno povedaju, vszaki zmed nyih to izto pisse na szvoju teku: n: p: dobisze szleduchi dva poloski 1276 501 zkup broiti morali, tak on, koj pisse napravi pod ovem brojmi jednoga ravnoga povlechaja; onda vszi zkupa vele 1. y 6: je 7. broja 7 napisse pod povlechajem vu poztavku jedinkih kad je to vuchinyeno, vele vszi 0. y 7. je 7 broja 7 poztavi pod deszetke y tak nadalye.
- i. Szamo na prichetku vszake rachunsztva fele je potrebno da vuchenik peldu od Skolnika danu na tabli pred vszemi nazochi zgotovi potlam more Skolnik peldu na tabli napiszati, ali diktuvati, tak, da vszaki szam zasze nyu na teki zgotovi.
- k. Skolnik mora vuchenike priganyati, da vszigdar predi neg prichneju rachunati, napiszanu peldu szvoju z-onem, kaj je Skolnik diktual prizpodobe, y ako bi potrebno bilo poprave.
2. Kaj Skolnik zarad peldih, koje diktuje paziti ima.
- a. Kada Skolnik jednu peldu diktuje, tak mora on polehko, razumno, y glaszno govoriti, dasze razmeti more.
- [p. 33] b. Skolnik mora naj pervich male pelde, zatem veksse ter od vszake fele visse kak jednu zgotoviti dati, da takvem nachinom vucheniki hitri vu rachunanyu poztanu.
- c. On mora oszebujno takove pelde zebrati, koje vu vzagdassnem sivlenyu pri gozpodarztvo, pri Rukotvorztvu⁷⁰ mestriah. terstvu, y koje vu merah, y penezih najpervo dohadyaju.
3. Kaj Skolnik ima pri zgotavlanyu peldih chiniti.
- a. Doklam vucheniki rachunaju, mora Skolnik od jednoga do drugoga vuchenika obhadyati, y gledeti jeszuli broji dobro poztavleni, razlosno, vu prav, y jednako pizsani, y pri kojem vidi, da nizu doztajno pizsani onoga mora opomenuti.
- b. On mora zapovedati, da vszaki vuchenik szvoju peldu na tihom zgotovi, y da ni jeden od drugoga neprepissuje.
- c. Razgledava, jeli prav, ali zlochezto rachun vchinyen. Ako je prav rachunano, tak ne veli Skolnik nikaj, akoje pak krivo

⁷⁰ rukotvorstvo: ručni rad

rachunano, tak mora rechi daje zlochezto rachunano, nepove vendar, gdeje faleno. Skolnik mora po prikladnemi pitanyimi vuchenika vu ztaliss poztaviti, da on szam falinge znajde y popravi.

d. Kada jednu peldu vucheniki na tihom zgotovili jeszu tak nemorasze navuchitel ztem zadovolyiti akomu oni vucheniki, koji potrebuvanoga iznezka na teki prav zgotovlyeno imaju, takvoga pokasu.

[p. 34] On mora nye takaj za zroke izpitavati, zakaj je izneszek prav zissel, y po kojoj ga feli rachunztva znassli jeszu, mora takaj pogledati; kakszu oni pri rachunanyu baratali.

4. Kaj Navuchitel pod popravlyanyem peldih paziti ima.

a. Vuchenike, koji rano szvojemi peldami gotovi jeszu, mora Skolnik prigyanjati, da oni pelde jos jenput pregledaju jeli nebi gde falingu koju morti vuchinili.

b. Kak jeden vuchenik za drugem szvojom peldum gotov biva, tak tulikaj peldesze od Skolnika previdyavaju. On mora takoj dvem vuchenikom falinge zkup popravlyati.

c. Onem vuchenikom, koji pelde dobro napravili jeszu, mora novu peldu dati, onem pako, koji jako zlochezto rachunali jeszu, mora zapovedati, iztu peldu josche jenput delati.

d. Akobisze pako pripetilo, da vszi vucheniki zkup najenput zpeldum gotovi poztanu, tak poprime Navuchitel jednoga vuchenika napervo vuchiniga vaniz klupi ziti, y zapove mu szvoju peldu po falacheczi glaszno y polehko chteti, drugem tako veli, da naj szvoje teke ali tablicze pred szobum derse y paze jeli nyihovo delo zonem, kojesez chteje jednako. Ako nebi bilo tak mora Skolnik vuchenikom zapovedati, da zroka poveju, y poprave.

e. Mora Skolnik vuchenikom z-rechimi raztolnachiti, y vszakojachke nachine pokazati, kaksze na krajssem y bersese⁷¹ rachunati mora, ar takovi nachini pri vszakoj feli rachunztva dohajaju, nego mora takaj Skolnik pravoga zroka takvoga rachunanya ochituvati.

[p. 35] 5. Oszebujne pazke⁷².

a. Skolnik mora szvoje vuchenike, kada pelde od razluchnih fel rachunaju, vu dva reda razdeliti, najmre vu prvi y drugi red. Vu vszakom redusze delaju szamo jedne fele pelde.

b. Vu pervoj red mora vzeti one Vuchenike, kojisze perve 4 fele rachunztva vuchiu; vu drugi pako red on-e koji sze ovo fele 4 fele navchili jeszu.

c. Ako pak navuchitel takove vuchenike ima, koji ztoprav pochimleju rachunati, ali jednake szamo pelde delaju, tak more on tulikaj vu dva reda takove razdeliti vu jeden red vzeme

⁷¹ borše, boljše: bolje

⁷² paska: opaska, napomena, primjedba, bilješka

73 peljati: voditi

razumnesse, koje more nadalye vu rachunztvu pelyati⁷³, vu drugi pak red vzeme szlabesse.

d. Navuchitel neszme od jedne naredbe na drugu zajednem redom prejti, doklam goder vekssa ztran zmed vuchenikov iztoga reda pervessu naredbu hitro y dobro zverssavati nezna.

e. Jakoje hasznovito, y za vnoge vuchenike rachunztva potrebno, chez one naredbe, kojessu vu Skoli raztolnachene bile, vszigdar nekoje pelde za dom vuchenikom dati, daje napravlene drugi dan vu Skolu na papiru donessu, koje onda Skolnik pregledi, y vuchinyenye falinge na tabli pred vszemi, ali szam popraviti vuchini.

f. Navuchitel mora iznezka peldih ali na pamet znati, ali konchema takvoga pred szobum napiszanoga imeti, da z-nyim rachunanya vuchenikov prizpodobiti y videti more, gdoje dobro ali zlo rachunal.

[p. 36]* Ovoje oszebujno pri takovem peldam potrebno kojessu na vech nego jeden nachin prav zrachunati moreju y pri kojemsze zevszem razluchene pomochi vu rachunanyu potrebuvati mogu.

g. Kada vucheniki doztojnu hitrochu vu zverssavanyu visse naredbih zadobili jessu, ima Skolnik nyim vszakojachke zebrane pelde napervo poztaviti tak, da nepove chez kojessu naredbu dana pelda razdeliti mora; on mora vuchenike po prikkladnom izpitavanyu tom naputiti, da iz izte pelde raszuditi znaju chez koju naredbusze zgotoviti mora.

h. Poklam kak vucheniki zpoznali jessu poleg koje naredbe napervo poztavlena pelda, zrachunatisze ima tak moraje Skolnik na gore recheni nachin vpuchavati, da budu znali vszaku danu peldu szami doztojni napiszati.

i. Da vucheniki tak frisko nepozabiju navchene naredbe kak mora navuchitel nym zapovedati, daszi jednu teku naprave vu koju imaju tak za dom kak vu Skoli dane pelde napiszavati. Ovu teku mora Skolnik vu tyednu jenput pregledati y vu nyoj nejdene falinge popraviti.

k. Zadnich moraszzi Skolnik tak pri rachunztvu kak pri vszakom drugom navuku one vuchenike dobro zapametiti, koji napervo poztavlyeno dobro razmeli jessu, y kuliko ih je josche koji nerazmeju. Doma onda mora zroke motruvati, zakaj oni napervo donesseno razmeli jessu, ovi pako nissu.

[p. 37] Mora prikkladne nachine y kratke pomochi zmisslavati kakbi odzadostajajuče vuchenike vu szleduchoj vuri k-pazlivoszti genuti⁷⁴, y marlive vu nyoj nadalye zadersati mogel.

⁷⁴ genuti: ganuti, krenuti, maknuti, pomaknuti, potaknuti

* Na gornjem rubu stranice zabilježeno je nekoliko razlomaka – četvrtine i osmine.

1. Mora takaj Skolnik vuchenike pod iztem vremenom kada perve dve fele rachunztva navucha, takaj jenkrat jeden navuchati mora pak ovakvem nachinom baratati.
1. Skolnik pisse po falacheczi jen krat jeden na tabli. Predi nego navuka rachunztva dokoncha, vuchini, da napisanoga falachecza vezda vszi zkupa, vezda jeden po jeden pet ali shezt krat povedaju.
2. Drugi dan predi nego navuk rachunztva sze prichne vuchini, da napervo donessenoga falachecza vezda vszi zkup vezda jeden, po jeden ponove, ter tak ide od jednoga do drugoga falachecza.
3. On pak neszme nigdar na drugi falachecz prejti, ako ni szeguren da pervoga falachecza dobro napamet znaju.

H Oszmi Děl

Kak Skolnik velikem y razumnem vuchenikom hasznovita znanya, y nehtere navuke doprinezti more. Ako prem vucheniki potrebne knige nebi imali, ali chizto malo bi ih imali.

Tosze mora vuchiniti:

1. Po guschessem chtejenyu, ali povedanyu.
 - a. Pove Skolnik na kratkom Zavjetka⁷⁵ navuka, kojega vuchenikom doprinezti hoche.
 - [p. 38] b. Onda ako konchema jednu knigu ima iz nye jednoga falachecza za drugem glaszno y razlosno 4. 5. ali y vech puti napervo prechteje.
 - c. Zatem iztoga falachecza, ako bi vekssi bil, na mensse falachecze razdeli yod jedne do druge cherkne im chteye y vuchini, da ono, kaj je prechtejeno vucheniki povedayu. On nyim zatem opet iztoga falachecza prechteje ali pove, y vuchini, daga vucheniki opet ponove povedajuch, ter pomaseim kuliko je potrebno.
 - d. Ni potrebno da vucheniki prechtejeno z=onemi iztemi rechmi povedaju, z=kojemi je Skolnik povedal, nego doztaje, ako falachecze z=szvojemi laztovitemi rechmi prav y podpunom izgovore.
 - e. Skolnik pak neszme od jednoga falachecza k=drugomu prejti, ako ni szeguren, da vekssa ztran pervessega falachecza, ali napamet, ali szvojemi rechmi povedati zna.
 - f. More takaj Skolnik od oneh dechakov, koji dobro piszati znaju potrebuvati, daszi ono kajsuszzi zapametila, napissu y Skolniku pokasu.
2. Po poszudyavanyu⁷⁶ Knig.
 - a. Skolnik naredi, da dva y dva iz jedne knige chteju.

⁷⁵ zavjetek: sažetak, proslav, moto

⁷⁶ posuđavanje: posuđivanje

b. Vuchenike, koji nikakve knjige vu rukah nemaju naj opomene, da paze na ono kajsze chteje.

[p. 39] c. Kada jedna ali 2. klupi na takov nachin 3. ali 4. puta jednoga falachecza chteje jeszu, tak naj da kniga szleduchem dvem klupam, y naj vchini, da pak dva y dva vucheniki 3. ali 4. puti ono izto chteju.

d. Zadnich naj izpitava vuchenike iz chtejenoga falachecza y naj krive odgovore popravla, dotlam, doklam vekssa ztran vuchenikov zavjetka falachecza dobro povedati znaju.

3. Po narednom katekizeranyu.

a. Kada Skolnik szeguren je, da vucheniki jednoga ztanovitoga falachecza, ali poztavka na pamet povedati znaju, tak mora on taki zverhu nyega zpitavati, jeli one rechi razmeju, y jeli oni prave miszli od nyih imaju.

b. Pri zpitavanyu, y raszudyavanyu odgovorov mora on ravno ono izto obdersavati, kaj pri katekizeranyu je prepiszano.

c. Ako Skolnik nebibil vu nachinu zpitavanya dobro zvuchen tak more ona pitanya potrebuvati, koja vu knigisze nahajaju.

4. Kadasze poleg ovoga prepizka baratati ima.

Vezda izpisza nachin navuchanya imasze pri sziomaskoj detczy, ali pak gde knjige menkaju, onda szamo vu potrebochi potrebuvati, ako Skolnik drugach nebi mogel prepiszane navuke vuchenikom doprinezti.

[p. 40]

III. Ztran.

Od onoga, kaj Skolnik, iliti Navuchitel vu Szelzkih Skola pred ochima imati, y poleg chesza on vu szvojoj szlusbi ravnati mora.

Pervi Glavni Děl

Od Velikoche Skolne Szlusbe.

Velikocha skolne szlusbe zpoznavasze iz toga kajti skolniki imaju velike dusnozti izpuniti. Ar:

A. Nyihov ztalis vesenye pri vucheniki ztarsse nadomezititi tojezt nyim na mezto ztaressih biti.

1. Z=chem menye ztaressi szami pri Navuchanju Detcze obavlaju, ztem visse Skolniki moraju vchiniti.

2. Döbre temelye, koje ztaressi zapuschaju szvojoj Detczy dati moraju navuchiteli Detczy vu skoli doprinezti.

B. Skolnike vese nyihov ztalis odredyenomu Duhovnomu Paztiru pri navuchanyu Detcze vu veri pomagati.

1. Zato morajusze zkerbeti, da skolna Detcza one vere iztine, y Kerschankoga sivlenya dusnozti, koje Duhovni Paztir nyim raztolnachil, y navchitisze zapovedal je vu pamet zprave, y zaderse.

2. Moraju takaj Detczu na izpunyavanye zapovedih dobroga dersanya visse krat, najmre pako onda zpomenuti kadasze oszebujna ktomu prilika pripeti.

C. Skolnika vese nyihov ztaliss vuchiniti da nyihovi Vucheniki hasznoviti kotrigi chlovechanskoga drustva poztaneju zato moraju.

[p. 41] 1. Razuma szvojev Vuchenikov raszvetiti, nye navuchati zpametno, kak tulikajese pravichno y doztojno miszliti y chiniti.

2. Prepiszana znanya y priklatnozti moraju Detczi tak dopri-nezti, kaksze vu obchinzkom sivlenyu potrebuje.

D. Skolniki Jako y vnogo verztno gresse, ako dusnozti szvojega ztalissa neizpune, Gressiju pako.

1. Proti Bogu; ako Navuka dati zamude⁷⁷, po kojemsze zpo-znanye, Postuvanye, y Szlusba Bosja pri Detczi bi razssiravala.

2. Proti Poglavarom: od kojeh zarad navuchanya jeszu vzeti, y vu szlusu poztavleni, ako zapuzte Detczu priklatnu vuchiniti, za denesz zutra Poglavarom, y Orszagu⁷⁸ poszlusiti.

3. Proti onem Ztarssem: koji szvoju Detczu vu skolu possilaju, y za navuk plachaju, ako neterszijusze za skolnu plachu ono Detczu navchiti, kajsze Detcza navchiti imaju.

4. Proti Detczi: ako nyu zapuzte, oni imaju za nyihovu nezna-nozt, y za vsza saloztna poszledja odgovarjati.

5. Proti Szamem Szebi: pokehdobszi⁷⁹ oni naj vekssi odgovorov pred Bogom na vrat navlecheju; szvoju vezt obterssiju y zbog zamudyenya dusnozti szvoje, szebe vu pogibel Vekivechnoga zkvarjena poztavljaju.

⁷⁷ zamuditi: propustiti zbog nemara

⁷⁸ orszag (mađ.): zemlja, država

⁷⁹ pokehdob: budući da, jer, zato što

Drugi Glavni Děl.

Od dobreh oszebujnozti, iliti krepozti Skolnika.

Dobro oszebujnozti iliti krepozti Skolnika jeszu:

I. Pobosnozt

a. Skolnik mora pravi kerschenik biti.

b. On mora ono, kaj vera navucha, neszamo znati, nego takaj chiniti.

c. Boga mora iz vszega szerdcza, Blissnyega pako oszebujno Detczu, kakti szam szebe lyubiti.

[p. 42] d. Vszega kaj szamo vu najmenschem zlo videtisze more, imasze Skolnik naj bolye pak pred Detczum habati; kajti bi drugach za nyim chinila Detcza, to bi bilo zpachku⁸⁰ dati, y chiniti kaj Kriztuss prepoveda, kada veli: Koj zpachi jednoga zmed oveh maleh, koji vume veruju, nyemu bi bolye bilo da musze melinzki kamen na vrat obeszi, y tak vu glublinu morszku vtopi. Pri SZ: Math: C 18 V: 6:

e. Vu szvojoj hisi mora on miren, y nareden proti drugem dobro-tiven, y poszlusen biti.

⁸⁰ spačka: prepreka, smetnja, podvala

- 81 pitva: pije, piće
- f. Kletvih, spotanya, ogovarjanya, ali nechiztoga govorenya morasze on oszebujno habati, kakti tulikaj prekorednozt vu pitvi⁸¹, ali pajdastvu zdruzem zpolom bejsati.
- II. Lyubav.**
- a. On morasze proti vszem Vuchenikom chizto ochinzki, tojezt lyubleno izkazati.
- b. On mora snimi priatelzki, y zpametno baratati ne pako lytogasze izkazati, ako oni vu skolu dojdu, ali ako nyegovoga Navuka taki nerazmeju.
- c. On naj da zpoznati, da on to rad vidi, ako oni marlivo y vno-gobrojni vu skolu dojdu, y da on zanye lyubav, y nagnenye ima.
- d. Ova lyubav nemora biti Dechinzka, nego snyum vszigda najbu jedno vredno, y zrelo dersanye zvezano. Ova lyubav nemorasze poleg imetkov ztaresseh Detcze, nego poly chednozt, y marlivozti Vuchenikov izkazati.
- 82 batrivost (mađ.):
hrabrost, smionost,
srčanost, odvažnost
- III. Batrivnozt⁸², iliti Gyegyernozt⁸³.**
- Skolnik nemora zadreman, oczerjen, y kadasze Detcza pohvaliti imaju, nechutliv biti: nego one: kojisze dobro derse, imaje pohvaliti, y vsze po dobrotivnom nagovarjanyu [p. 43] Y tulikaj potom obatriveti⁸⁴, da imsze pokase, kak vnogo trudaszi on zavdaje, za vsze nyim zlehtotiti⁸⁵.
- 83 đedernost (mađ.):
poletnost, živahnost,
okretnost, hitrost,
vedrina, srčanost,
junaštvo, odvažnost
- IV. Terplivnozt⁸⁶.**
- a. Ako takve Vuchenike ima, koji nepazlivi, y razvuzdani, y k navuku teski jeszu, ter ako poleg toga od ztaresseh chuti mora, dasze nyemu krivnya Detcze, kojasje nikaj nevuchiju, pripis-huje, tak nemora on neterpliven biti.
- 84 obatriveti: postati
hrabar, smion
- b. On mora miszliti, da on kakti chlovek na tesko delo rodyen je, kakti kerschenik pako pregananya⁸⁷, y szuproti vchine z vesze-ljem naj podnesze; y da Bog na Dnevu szuda to nyemu nebude pripiszal, ako dete po laztovitoj krivni nische nikaj navuchilo, nego akoszi on vszega truda nebibil zavdal, za dete vsze, kaje zapovedano, zhasznum vuchiti.
- 85 zlehtotiti: olakšati
- V. Zadovolnozt.**
- 86 terplivnost: strpljivost
- a. Zadovolnozt ztoji vutom, daje chlovek ztem zadovolen, kajmu za zdersavanye odredyeno je.
- b. Ako gdo, budi najmenssu szlusbu skolnu prime, tak ima on dusnoszt naszebi vsze ono, kaj szlusba potrebuje, ravno tak obavlyati, kak goder koj drugi, koj dva put tuliko, ali jos visse dohotka ima.
- 87 pregananje:
progonjenje, usrdno
nastojanje
- c. Ako more kaj Skolnik poposzlu szebi zaszlusiti tak muje dopuscheno, nego vendar neszme poleg toga Navuka nikaj zkra-titi; Ar takaj Pavel Apostol poleg prodekuvanya Evangeliuma szebi sivlenye zdelom szvojev ruk zaszlusavl je.
- d. Potrebuvanye onoga, kaj ga ide, nemorasze zgrubianztvom, nego zprikladnem nachinom vchiniti, najmenye pako ima proti

ztaressesem, koji sziromaski jeszu, ali pak vnogo Decze imaju, nahrupen⁸⁸ biti.

88 hrupliv: bučan

[p. 44] VI. Marlivozt

a. Vuchem ztoji Marlivozt.

On je marliv, koj ono, kaj on poleg szvoje szlusbe chiniti dusen je, nezatrudyeno, y znajvekssum zkerbjum obavla po nikakvemi prechkami ali teskochami nezatrudisze, niti od dusnoszti szvoje odvernuti nedasze.

b. Zroki za genuti na Marlivozt.

1. Naj Skolnik Marliv bude da njegova pelda marlive vuchenike vchini.

2. Ako Skolnik zbog najmenssega zroka skolu oztavi, ali guzto krat keszno, ali ne k-vremenu vuchiti pochne, ako on na mezto Navuka hisne pozle, ali kakvo drugo Delo tira, tak poztanu nyegva Detcza takaj neparliva, takaj vechputi keszno dojdu, ali chizto nedojdu vu skolu, y menyesze terszila⁸⁹ budu.

89 tersiti se: trsiti se, truditi se

3. Po Neparlivozti bi Skolnik zaufanozt ztaresseseh lyubav Detcze, y peneze zgubil, kajti ztaressi necheju zato peneze trossiti, dasze Detcza malo, al nikaj vuchila nebi.

Trejtj Glavni Děl.

Od Mudrozti Navuchitela

1. Vuchem ztoji Mudrozti Skolnika?

Mudrozti Skolnika ztoji vutom da on vszazna y zverssava, koja poleg prilik potrebna jeszu za navuchanye Detczy prav hasznovito vuchiniti.

2. Vu kojemi prilikami mora Skolnik oszebujno szvoju Mudrozti izkazati.

[p. 45] 1. Gledech na Döbu.

a. Ima Vuchenikov od pet, do oszem Let.

1. Vu ovoj dobi detcza morejusze zlehkem trudom po zpametnem Navuchitelu od zla odvernuti y na dobro obernuti, naj Skolnik zezveda po marljivoj pazlivozti zkerblivo y naj pobolssa nyihove nyannyenzozi⁹⁰ marlivo, kulikosze god puti ktomu prilika pripeti⁹¹.

90 nanujenost, nanudenost: oklijevanje

2. Detcza ove dobe morajusze vu Shlabekuvanyu, y chtejenyu podvuchati, navadne molitve, maloga Katekizmusha napamet navchiti, y zavjeteke nyegov razmeti.

91 pripetiti se: dogoditi se

b. Kajsze zvucheniki od 8 do 10 leta chiniti ima?

Vucheniki ove dobe morajuszi vekssega Katekizmussa vpamet zpraviti, oni moraju nyega takaj razmeti, kak takaj privchitisze, da zlaztovitemi rechmi zverhu onoga, kajsuszze navchili, izrechisze znaju. Onisze moraju nepreztancze vu chtejenyu, y piszanyu podvuchati, kak takaj chetiri fele rachunztva navchiti.

c. Kajsze z vuchenike od 11 let, y dalye chiniti ima.

1. Nyihova znanya vu Veri morajusze razssiriti, y temelyesse vchiniti.
2. Na ladanyu je zadozta, ako Vucheniki vszakojake Rukopisze hitro chteti znaju. Skolnik mora nyenavuchati vszakojachka Mala pizmeha napravlenya narediti, y rachunztva delati, kak tulikaj Temelye dobroga dersanya znati y obdersati.
2. Gledech na ztaliss.
 - a. Skolnik nemora pri szvojoj marlivozti y pri szvojoj vernozi nikakvu razluku vchiniti med detczum szromaskeh, y Bogateh ztaresseseh.
 - b. On bi proti szvojoj dusnozti chinil, ako bi on zarad szvoje haszne ali rusne dopadnozti Vuchenikom Bogateh ztaresseseh Vuchenike szromaskeh ztaresseseh pri navuku zaposztavlyati hotel.
- [p. 46] 3. Gledech na zpol.
 - a. Dechaki morajusze od Deklichev razdrusiti y vu skoli ne zmessano szedeti.
 - b. Kajsze pak navuka dotiche, mora Skolnik szvoje Vuchenike vszakoga zpolu zjednakum Vernoztjum navuchati; ono kajsze vu szelzkeh, iliti prozteh Ladanzkeh Skolah navucha, je y onak obodvojemu zpolu jednako potrebno.
4. Gledech na mochi za vuchitisze.
 - a. Ima Detcze verleh glav, iliti takveh koja vsze lehko popri-meju, dobro obderse, y navcheno dobro potrebuвати znaju.
 1. Ove neszme navuchitel zprekorednemi, y nehasznovitemi iliti takovemi dugovanymi, koja niszu zapovedana terssiti. On mora nye opomenuti, da naj navucheno szami szobum marlivo ponavljaju, y szvoju previdyenozt temejeje napravi.
 2. On neszme zato, da ove dalye vpelya, druge vu iztem Redu koji doztignuti nemoreju zapuztiti.
 3. Mora nyim ovoga Temelya dobro vu glavu zabiti, da od onoga kojemu je vnogo zaufano, takaj vnogo potrebuvalo bude. Mora im vu szerdcze zaszaditi; da ni zadozta vnogo znati nego da takaj poleg szvojega znanya na dobro drugeh delati moreju, y od Boga dane Talente zakopati neszmeju.
 - b. Ima Glav, koje dobru pamet, ali malo raszudyenya, y razmi-slavanya imaju.
 1. Navuchitel nemora ove znapamet vucheniyeni terssiti dapache moraju razmisslavati, y navuka pretrezti vuchiti.
 2. Naj takvem Vuchenikom z-chutlivemi napervo posztavlenymi zkipmi, zpeldami, zprilikami na pomoch dojde.
- [p. 47] 3. Naj je pritrucza szvojemi rechmi ono kajszusze navchili povedati.
4. Naj je vechkrat izpitava, ter tak, da razmisslavati moraju.
 - c. Je Vuchenikov, koji szlabu pamet imaju.

1. Ove mora z napamet Vuchenym tak malo, kak je moguče obterssavati.

2. Mora pomochi Navuchanya potrebuвати marlivo.

3. Nye na pazlivozt po prikladnemi nachini prigyanyati, y vechkrat zoszeb poprijeti.

d. Je tupeh Glav, koje malo zapametiti, y zadersati moreju.

1. Ovem mora szamo naj potrebnessa doprinezti terszitisze.

2. Mora vsze nachine potrebuвати za Vuchenye nyim zlehkotiti⁹²

92 zlehkotiti: olakšati

3. Morasze zdersati od hudoga⁹³, y ostroga baratanya, y tuchena da im nebi volyu od navuka zavszeza vzal.

93 hud: zao

5. Gledech na kakvochu chudi.

a. Je gyegernch y zbydyeneh⁹⁴ Vuchenikov.

94 zbuden: probuđen,
zbunjen, nesiguran

1. Kajtiszu na nepazlivozt, y raztressenozt jako nagneni, tak moraje Skolnik vechkrat, najmre kadasze raztressene kasu, zoszeb poprijeti, ali nye za pokazanye, y popravlyane faling drugeh potrebuвати.

2. On mora nye ostreje zpitavati y pritruczavati, da prav ochito, podpunom, y zversseno, kulikoje moguče, napervo poztave, kajszusze navchili:

3. On mora nyhovej raztressenozt po kipih, y peldah, y kuliko moguče potom szuprot iti, da on navuka pod vszakojachkemi novemi prevrachki napervo poztavi.

4. On ne mora nyihovu gyegyernozt po neprikladnoj ostrochi zadussiti, nego na korizt vuchena obernuti terszitisze.

[p. 48] b. Bojazlivi y Szlabi Vucheniki.

1. Ovem mora Skolnik po vugodnom nagovarjanyu y lyublenom izkazivanyu ztrah, y bojazlivozt vzeti znati.

2. On mora nyim povedati, cheszasze imaju, y cheszasze neimaju bojati.

3. Zpervincze nemora vnogo od nyih potrebuвати, nego zmalem zadovolyen biti, y kada pochneju vuchitisze nye po hvali zbuditi.

4. Onszemora nyim poterplivnoga kazati, y potonye nagnene vchiniti.

c. Leni, y pozpani vucheniki.

1. Ove mora Skolnik zraslosnum, a ne prekorednum ostrochum iz nyihovoga zpanya, y iz nyihove lenozti zbuditi.

2. Takovi Vucheniki morajusze vechkrat napervovzeti y po peldi nyihoveh zkup Vuchenikov zjedne ztrane zbuditi, zdruge ztrane oszramotiti.

d. Tverdokorni, szerditi, y na vszakojachke zlocheztoche nagnenyi Vucheniki.

1. Kaksze ove nagnenozt kasu, mora Navuchitel proti nyim poszluvati; Nigdar neszme on tverdokornem y szerditem Dechakom puschati, szvoga czila zadobiti.

95 ladati: vladati

2. Kada nye pohotnozti ladaju⁹⁵, nemoraje niti kastigati niti nyim opomenke chiniti; Kada pak pohotnozt utasisze y Vucheniki vu ztalissu jeszu kaj premiszliti ima nyim Navuchitel zla poszledja nyihove tverdokornoszti y szerditozti, illiti zlocheztoche napervo poztaviti.

[p. 49] 3. Akosze visse pregreskih takove fele dogodi, ter pobolssanye neszlede mora Skolnik ztelovnum kastigum pocheti.

6. Gledech na nyihovo Dersanye; ima.

a. Vuchenikov dobroga dersanya.

Ove mora Navuchitel na ztalnozt obatriveti, y nye zchednem pohvalenyem za peldu Marlivoszti drugem pohvaliti, nego takaj od oholnozti marlivo obchuvati.

b. Ima Vuchenikov od szrednyega dersanya.

Pri Vucheniki, gde zlo z dobrom je zmessano, mora Skolnik razvedyavati odkud to zlo dohaja, ako dohaja od pomenykanya znanya dobra, y zla, tak je nyegva dusnozt nyim potrebno znanye doprinezti; Dohajaju pako Zloche od ladajuche nagnenozti k-zlu, tak im napervo poztaviti mora pogibel, y skodliva poszledja, ako pak niti ovo nebi hasznilo, tak naj prime shibu vruke.

c. Ima Vuchenikov od zlocheztoga dersanya.

Ove mora Navuchitel na vsze moguče Nachine pobolssati terszitisze, y takove Nachine potrebuвати, kojiszu pri Vucheniki od szrednyega dersanya zpomenyeni. On mora groziti sze, opominati, kastiguvati⁹⁶, y ponovlene kastiga povekssati. Ako pak vsze ovo nehaszni, taksze nemre Navuchitelu zameriti; ako on ische nyihsze oszloboditi. Ar imasze zevszem zkerbeti, da takvi nevkretni Dechaki po nyihovoj zlochezteh peldah druge nepokvariju.

96 kaštiga (lat.): kazna
kaštigati - kazniti

[p. 50] Chetrti Glavni Děl

Navuk za Navuchitele Ladanzkih skol. Vu obchinzkom je znati.

97 zavezan: obvezan,
zahvalan

a. Skolniki jeszu zavezani⁹⁷ poztavlene skolne chaztnike kak szvoje Poglavare zpoznavati nyihove zapovedi, koje daju zevszum pokornoztjum zverssiti, y nyim doztojno postenye izkazati.

b. Skolniki neszmeju nikakove druge knige potrebuвати, nego kojjeszu zapovedane Nachina vu Navuchanyu imaju obdersavati koj je ova zadnya leta vu nassih skolah popravlyen.

Ov ztoji:

1. Vu zkup Navuchanyu.

2. Vu zkup chtejenyu.

3. Vu katekizeranyu, illiti izpitavanyu.

c. Skolniki jeszu dusni ove navuke, koje detczy vuskoli napervo donassati imaju, szebi dobro znane vuchiniti y szvoju znanost, y prikladnoszt ochituvati.

d. Vszaki Skolnik je dusen pervich izpizka iliti katalogussa zverhu kakvoche Vuchenikov, koje navucha, drugoch katalogussa Marlivozti szebi napraviti y dersati.

e. Vszaki Navuchitel mora razdelenye Vur, y navukov marlivo obdersavati, y takovo na vrata, ali ztenu skolne hise pribiti.

f. Skola morasze pricheti zmolitvum, kojasje vu Imenknisiczi zadersava. Prinyoj mora Skolnik vsze vuchenike klechati, ali, ako mezto nedopuzti, ztati vuchiniti, On moli razlosno, y polehko napervo, ali more narediti jednog Vuchenika, koj napervo moli, Vucheniki moraju Molitvu.

[p. 51] Polehko, prez vike, vu srednyem glaszu za nyim moliti; on pak takaj mora paziti, jeli z pobosnoztjum, y zdignyenemi Rukami moliju.

g. Iz chtejernih dugovany imaju Vuchenike prikladno izpitavati.

h. Pri vszakom navuku, y pri raztolnachenyu mora razlosno, razumno, y naredno govoriti, y Vuchenye najmre Malem Vuchenikom, lehko vugodno, y vech veszelo nego tesko vuchiniti.

i. Navuchiteli moraju pri vszem, oszebujno pako pri vekssemi Vucheniki visse na obdelavanye, y razvechuvanye⁹⁸ razuma, nego na napunavanye pameti pazlivi biti, od lehkessega pricheti, na tesessa iti.

k. Malem, y nepochinyenem Vuchenikom moraju maloche prepuztiti, prekorednozt pako, y kaj mira bantuje, naj kastiguje.

l. Skolniki morajusze vszeh lyutoztih zdersati, ter pri opominanyu zpochituvanyu, y kastiguvanyu poleg glavnoga dela, koj od toga vu ovoj knigi barache, marlivo zadersavatisze.

m. Vzaki Skolnik je dusen iz katalogussa marlivoszti izvlechaja poleg dane pelde napraviti, y szvojemu Rektoru kak naj borse po vszakem poletnem izpitavanyu predati.

n. Ponavlanya Vure /: akosze takve gde daju /: vu letu dersati.

o. Vszaki Skolnik je dusen vu letu jedenput najmre k sz:vuzmenomu vremenu Ztaufanum Detczum na peldu lyudztva preszveti Shakrament Tela Kriztussevoga ochiveztno prijeti.

[p. 52] p. Vszi Skolniki imaju szvojem Vuchenikom zdobrum pe[l]dum napervo iti, imaju pobosni, poszleni, chedni zadovo[?] mirni biti, y Detczu vu dobrom dersanyu vech po chinih nego po rechih navuchati terszitisze.

q. Morajusze chuvati od prepovedanih dugovany.

2. Vu oszebujnom.

1. Kaj Skolnik pred navuchanyem chiniti ima.

⁹⁸ razvečuvanje:
uvečavanje, razvijanje

a. Vszaki Navuchitel morasze k Navuku pripraviti, premislziti, y raszuditi, kaj, y na kakov nachin Vuchen[i]kom Navuke lahko doprinezti, y teskoche, koje ov[de] ali onde najde, mora odvernuti.

b. Najmre ima tak pred, kak popoldan vszigdar jede[n] fertaly vure raneje, negsze navuchanye prich[ne] vu Skolu dojt; da dohajajuče vuchenike vu redu [?]

c. Chernu Tablu mora chiztu dersati, spongiu, y krajdu mora pri ruki imati, tinternicze zprikadnum tintum n[apu]niti, y pera piszczem zvun skolnoga vremena napraviti: [vsze?] vu red poztaviti, skolne knige sziromaskeh Vuchenik[ov] y koje nyemu za potrebuwane dane jeszu, zkerblivo chuv[ati].

d. Detczu ima pri dohadnyanu lyubleno prijete y nyim zah[va] liti, kadga pozdravljaju, nakaj ne primorati ima. Possly[?] nye na nihova mezta, zapove tiho, y chedno biti, y chini po jednom knige mednye razdeliti.

2. Kaj Skolnik pod Navuchanyem chiniti ima.

a. Nikak neszme Navuchitel pochetnikom dop[uz]titi zkup chteti, ali shlabekuvati predi, neg bu sz[i]lguren, da vszako dete lizta, y redka vu knigi onde odpertoga ima, gdesze pricheti mora.

[p. 53] b. Pod Navuchanyem mora Skolnik negda y negda po Skoli gore, y dole prejti, y pozlussati, kak detca pri zkup Shlabekuvanyu, ali chtejenyu szlove, y rechi izgovarjaju, mora paziti, kak pissu, kak pri pizanyu szede, kak rachunaju &c:

c. Akobi pod Navukom vucheniki zbog potreboche van iti proszili, tak nemoraje Skolnik prek ztolov, ali klupih korachiti puztiti, neszme takaj nigdar dvem vuchenikom na jenput van iti dopuztiti, naj menye pako Decharecza, y Deklicha zkup. Mora ostro obdersavati, kaj zarad toga vu Skolneh zapovedih ztoji.

d. Ako vuchenik keszno vu skolu dojde, tak mora on za navuchenyne nezmutiti, ali pretergnuti, taki na kraj klupi, na kojoj drugda szedi, poztavitisze, zato mora Skolnik vszakomu szvoju Klup, ali ne vszakomu szvoje mezto na klupi odkazati.

e. Pod Vuchenyem mora skolnik dobro paziti, da jeden red drugoga nemuti⁹⁹. On mora Vuchenike koji shlabekovali jeszu opomenuti, tiho biti, dasze drugi nazochni Vucheniki, koji kaj drugo poszljuju, nebantuju.

3. Kaj Navuchitel po Navuku chiniti ima.

a. Kaksze skolna vura dokoncha, tak mora Skolnik Vuchenike opomenuti, daszi zjednem falacheczom papira, ali zchem drugem zaznamenuju, gdeszu vu knigah pretzali chteti, ali shlabekuvati, da taki znati mogu, gde pak zatem pricheli budu [p. 54] Zapove knige po jednom Vucheniku pobrati, y Zpraviti y zatem Molitvu po vszemi Vucheniki moliti.

⁹⁹ mutiti: remetiti

- b. On neszme Vuchenikom dopuztiti prek klupih zkakati, krichati, vikati, nego vszako dete mora mirno szedech na svojem mesztu oztati, y iz skole nepojti doklam Skolnik nedopuzti.
- c. On neszme nigdar dopuztiti, da dechareczy, y deklichu zkupa iz skole najenput idu, nego dechareczy moraju szami, y deklichu poszeb van iti.
- d. Vuchenikom mora zapovedati, da dva, y dva iz jedne klupi za drugum vszigdar vu doztajnom redu iz skole idu. Zato naj Skolnik predi nepojde, doklam vszi Vucheniki iz skole niszu odissli.
- e. Moraje do skolnih vrat zprevoditi, zanyimi gledati kaksze na putu zadersavaju. On mora nye opomenuti, naredno, y chedno doma iti.

Peti Glavni Del.

Skolne Zapovedi za Detzu ladanzech Skol

Skolne Zapovedi za Ladanzech Detczu jeszu izvlechaj iz obchinzkih zapovedih, zatosze nachinom Tabelih napervo pozstavljaju, da Skolniki detczy, nye leglje v pamet zpraviti moreju. Jeszu na 4 falate¹⁰⁰ razdelene kajti Skolne Zapovedi vszem drugem vu 4 perveh tyednih skolnoga leta imayu detczy doprinezti, da tak znaju, kaksze potlam kakti Vucheniki zadersavati moraju. Vszaki Pondelek pervih chetire tyednov naj Skolnik jeden falat poprime, y tak navuche kak druge navuke navuchati ima. On mora terszitisze vsze detczy prav razmeno vuchiniti, niti zadovoljen biti, da szamo rechi na pamet povedati znaju.

[p. 55] Vu prilikah najmre kada jeden ali drugi szuprot barache imaje na zavjetek zpomenuti, y takve opomenke, kuligoder krat je potrebno vchiniti.

1. Kaksze detcza proti Bogu, y vu czirkvi zadersavati imaju.

A. Kaksze detcza proti Bogu zadersavati imaju.

1. Detcza imaju Boga lyubiti.

a. Iz vszeg szerdcza, iz vsze Dushe, y iz vszeh Krepoztih.

b. Detcza lyubiju Boga ako nyegove Zapovedi obdersavaju nyega po grehi nezbantuju, ono, kajsze Bosje Dike y Szlusbe dotiche rada imaju.

2. Dětca imaju szze Bōga bojati.

a. Prichetek Mudrozti je ztrah Bōsji.

b. Bōg sze ima detinzki bojati, nikaj onda najsze nedela kajbi naj bolssega, naj dobrotivnessega G[ospo]dina Zbantuvati, ali nyemusze nedopazti moglo, ter to iz lyubavi proti Bogu, a ne liztor¹⁰¹ zbog kastige, koja na vszaki greh ztanovito szledi.

B. Kaksze detcza vu czirkvi zadersavati imaju.

1. Kaje Czirkva.

¹⁰⁰ falat (mađ.): komad

¹⁰¹ listor: samo, jedino

a. Czirkva je mezto gde Kerscheniki zkup dohadjaju da Boga moliju, y Bosju Szlusbu obvershavaju: gde oszebujno kasu, daga kakti najvekssega G[ospo]dina zpoznavaju; gde oproschenye vchinyeneh grehov ischeju, y zadobivaju; gde od Boga potrebne milosche prosziju, y zazadoblene hvaliju:

b. Czirkva je mezto, gde Kerscheniki navuchajusze kaj veruvati, y chiniti imaju za zvelichitsze. Je takaj mezto, gde sze Szveti Shakramenti prijemlyu.

[p. 56] 2. Kak vucheniki vu Czirkvu, y iz czirkve iti imaju.

a. Vucheniki moraju po redu kojega im je Skolnik od kazal polehko, y chedno prez Sheptanya, vu czirkvu, y iz czirkve iti.

b. Oni moraju vu czirkvu na odredyeno Mezto iti z-pobosnoztjum pokleknuti, y ovak takaj pod prodechtvom y kerschanzkim navuku ztati, ali szedeti.

3. Kaksze vucheniki vu czirkvi zkazati imaju.

a. Vsi vucheniki morajusze pobosno, y chedno izkazati, neszmeju ogledavatisze, zkup sheptati, y jeden proti drugomu szmejatisze, ali kaj nedoztojnoga chiniti.

b. Neszmeju na drugo nikaj, nego na Boga, na nyegove drage Szvetcze, y na ono miszliti kaj pri oltaru pod Szvetum Massum biva, ali kaj prodekator¹⁰² navucha.

¹⁰² prodekator, predikator
(lat.): propovjednik

4. Kak vucheniki, y za koga imaju Boga moliti.

a. Vucheniki moraju z-podignenem Rukami, y konchemar pod, y za podigavanyem, y kada Oltarzki Szveti Shakrament vani ztoji, klechech moliti.

b. Vsi zkupa moraju ali na chiszlo Boga moliti, ali prepiszane popevke popevati.

c. Nyihove miszli morajusze na rechi molitve ravnati, y oni moraju ravno ono miszliti, y prosziti kajsze vu rechih Molitve, ali popevke zadersava.

d. Molitve neszmeju naglo, y szamo da je frisko dokonchaju berzo berbotati, nego zpazlivoztjum, y zdoztjnojztjum, zvuztmi rechi, y z-genyenem Szerdczem Miszliti.

e. Moraju Moliti za orszaghke poglavare, za dobro Katolichanzke czirkve, za szvoje Laztovito dobro, kak tulikajsse szvojech ztarsseh, Rodbine, Navuchitelov, y vszeh lyudih.

[p. 57] f. Morajusze takaj iz Mertveh vu szvojoj Molitvi zpo-
menuti. Oszebujno iz szvojech ztarsseh, y Rodbine, kak takaj vszeh oneh preminyenih, koji nyim dobro ovde vuchinili jeszu, y vu purgatoriumu morti na nyihovu pomoch chakaju.

5. Kaksze Vucheniki pod Szvetum Messum, y Prodechtvom dersati, y kaj josche paziti imaju.

a. Pri Szveti Meshi imaju pobosno biti, y oszebujno na tri glavne ztrane paziti, ter iz Kervi Jesusha Kristusha zpomenutisze, koju

on za nashe grehe na krisu je prelejal. Naj Navuke iz katekiz-
usha szim zpadajuče verno zvershavaju.

b. Prodechtvo¹⁰³ moraju zpazlivoztjum poszlushati, y miszliti da
Prodekator zapovedi Bosje nazvescha.

c. Rechi Prodekatora moraju oni k szebi prilagoditi, nigdar na
druge obrachati, poleg chujenih rechih imajusze pobolshati, y
zversheneshi poztati.

d. Vszako leto najsze okolu chetiri puta zpoveju, kojiszu vekshi,
naj primu Szvetoga Oltarkoga Shakramenta.

e. Vucheniki naj tak szvoje ztareshe, ali one, koji nyim na mezto
ztaressih jeszu, predi nego k-zpovedi idu zbog vchinyenih
faling, najmre zbog nepokornozti za oproschenye prosziju, y
pobolshanye obechaju.

II. Kaksze detcza gledech na skolu zadersavati moraju.

1. Kak vucheniki vu skolu dojtj imaju.

a. Vucheniki imaju ob odredyenom Vremenu marlivo, y nepre-
tergnyeno¹⁰⁴ vu skoli najtisce, ter niti prerano, niti prekeszno
dojtj.

b. Moraju Obraz, y ruke oprane, laszi pocheszane, nohte obre-
zane imati, takaj predi nego vu skolu idu, szvoju potrebochu
vchiniti, da im nebu szila, pod navukom iz Skole van iti.

[p. 58] c. Moraju obzkerbleni biti z-potrebni knigami, permi,
papirmi y rachunztva tabliczum.

2. Kaksze vucheniki zadersavati imaju, kada vu Skolu idu.

a. Vucheniki moraju od hise vu prav mirno, y chedno vu skolu
iti.

b. Kada dojdu vu skolnu hisiczu, imaju Dechareczki kapesze dole
vzeti, y Skolnika pozdraviti doztojno, takaj Deklicheczki moraju
Skolnika, kak vu Skolu dojdu prikladno pozdraviti.

c. Zatemsze taki na klupi poztave, y chakaju vu tihochi pochetka
navuka, morajusze pako tak vu klupi postavlati kak dohajaju, da
ovak akobi koj keszno doshel prekorachenya, y izhadyanya iz
klupi preprechijusze.

d. Zderkavanye¹⁰⁵, Jedenye pod Navukom vu skoli, kak tul-
kajshe derchanye, y krichanye na Vuliczah, ali pred skolnim
ztanyem je vuchenikom prepovedano¹⁰⁶.

3. Kaksze pod Navukom imaju Vucheniki dersati.

a. Pod Molitvum moraju vszi vucheniki klechati, ali ako nebi
proztor dopuztil, ztati, y za Skolnikom, ali onem Dechakom,
koj napervo moli, polehko, razlosno, prez kricha, vu szrednyem
glaszu moliti, po molitvi vszaki na prikladno mezto szede.

b. Kadasze imena chteju, vszaki chedno odgovarja: ovde.

c. Pod Navukom moraju na vsze paziti, kajsze vuchi ter szamo
on szme odgovoriti, ali povedati, kojega Skolnik pita, ali
zezove.

¹⁰³ prodechtvo: propovijed,
prodika

¹⁰⁴ pretergnjeno:
pretrgnuto, prekinuto

¹⁰⁵ zderkavanje:
strčavanje, galama,
vika

¹⁰⁶ prepovedano:
zabranjeno

d. Akopak koj vuchenik na pitanye Skolnika odgovoriti moze tak je onomu, koj zna, dopuscheno po zdiganyu jedne Ruke znamenye dati, da je on vu ztalissu na pitanye odgovoriti, metemtoga szme szamo on govoriti, kojisze od --Skolnika imenuje.

e. Kada Szlusbeniki Gozpoczki, ali G[os]pon Plebanus. Szudecz

[p. 59] ali koj drugi ztranzki Skolu pohodi, taksze neszmeju vucheniki ogledavati, nechedni, ali nepazlivi biti, nego onda vekssu chednozt, y pazlivozt pokazati imaju.

4. Kaksze Vucheniki pri izhadyanyu iz Skole dersati imaju.

a. Vucheniki naj iz klupih poredu van idu, tak da jedna klup, za drugum van ide, y kak je Skolnik imenuje. Niti neszme ju na konczu szledechi predi van iti, doklam perveshi neprejde.

b. Nijeden neszme drugoga rivati, naj menye pako je dopuscheno prek Klupih, y Ztolov zpinyatisze.

c. Vucheniki moraju vsze dva y dva chedno y polehko iz Skole iti, neszmejusze na vuliczi zadersavati, igrati, vikati, jeden za drugem derchati, ali druge prevzetnozt¹⁰⁷, y badaztoche tirati.

5. Potrebni Opomenki.

a. Van Zderkavanye zbog potreboche, morasze detczy odvuchiti, kajti je to pri najvekssoj ztrani zla navada. Naj zato szvoju potrebochu vszigdar predi, nego vu Skolu idu vchine y taksze naravo berzo k-tomu privchi, ter nebuim szila pod navukom iz Skole iti.

b. Brez dopuschenya neszme nijedno dete iz szvojega mezta ztatisze, a josche menye van iti, takaj naj vszigdar jedno dete chaka, doklam drugo nazad dojde, vszebudno najsze nigdar decharecz, y Deklich zkupa najenput van ne puscha.

c. Takaj zbog pitja van derchanya Vuchenikom zelisze ma najsze prepove.

III. Kaksze vucheniki proti Skolniku y proti szvojem zkup vuchenikom dersati imaju.

1. Kaksze Vucheniki proti Skolniku dersati imaju.

[p. 60] a. Vucheniki imaju szvojega Skolnika postuvati, to jezt nyega prestimavati¹⁰⁸, y vredno dersati, y ovo postuvanye zrechmi y z-chinmi pokazati, y ochituvati.

b. Vucheniki imaju szvojemu Skolnikupokorni biti, to jezt kaj nyim Skolnik vchiniti zapove, moraju podpunom zverssiti.

c. Vucheniki moraju szvojega Skolnika lyubiti, tojezt nyemu vsze dobro seleti, y vuschiti, od nyega vsze dobro govoriti, y miszliti, falinge, akobi koje morti nanyem videli, drugem neszmeju povedati.

d. Kada on nye izpitava, neszmejumu prevzetno¹⁰⁹, y tvrdo-korno odgovarjati, niti nedoztojnossze dersati, ali nevlagodnosze

¹⁰⁷ prevzetnost: drskost, obijest, smionost, uobrazenost, oholost

¹⁰⁸ preštímavati: poštivati, cijeniti

¹⁰⁹ prevzetno: oholo, umišljeno, drsko

na klup naszlyanati; nego nyihov odgovor mora vlyuden, y cheden biti.

e. Vucheniki moraju od Skolnika opominanya, karanya¹¹⁰; y izte kastige presz vszake lyutozti prijeti, y podnezti, kajti Skolnik nikaj drugo neische, nego nyim falinge odvuch[i]ti, nye pobolyssati, y nyihovo dobro potom podignuti.

f. Zato neszmeju Vucheniki pri kastigi na Skolnika szerditi biti nyega spotati¹¹¹, ogovarjati, ali nad nyim fantitise¹¹² miszliti, nego morajumusze zahvaliti.

g. Ako koj vuchenik Skolu oztavi, tojezt: ako on preztane vu Skolu iti, taksze ima pri Skolniku vjaviti y za nyegov trud zahvalitimu.

2. Kaksze vucheniki proti szvojem zkupvuchenikom dersati imaju.

a. Vszaiki Vuchenik mora szvoje zkup-vuchenike lyubiti, nije-den neszme, niti szvoja lastovita¹¹³, niti szvojev zkup-vuchenikov dugovanya zamazati, ali pokvariti najmenye pako szme jeden drugomu kaj najmenssega vzeti, ali vkrazti.

[p. 61] b. Vucheniki moraju jeden drugomu priatelzki zkazati, jeden drugomu, dobrotiven biti, naj jeden drugoga netusi prez potreboche, y iz Jala, ali fantlivozti¹¹⁴, naravzke falinge, np: ako bi koj chuklazt, ali gerbav bil, neszme jeden drugomu zpochituvati, kastige, ali druge vu Skoli vchinyene falinge drugem doma, ali druge neszmeju povedati; neszmejuszetakaj czar-gati¹¹⁵, tuchi, y zkubzti¹¹⁶, ali rusna imena jeden drugome davati.

c. Nego Vucheniki moraju med szobum vu dobrom priatelztvu siveti, y odperto zkup baratati.

IV. Kaksze Vucheniki vu szvojem czelom zadersavanyu izkazati imaju.

a. Vucheniki moraju marljivi biti, Jeszu pak vucheniki marljivi ako doma ono, kajsze vu Skoli navchili jeszu, poszluju.

b. Vucheniki naj budu pobosni y chedni. Ni zadozta, daszu vu czirkvi, y vu Skoli chedni nego nyihova chednozt mora vu vszakom meztu, vu vszakoj priliki pokazatisze.

c. Proti szvojoj Gozpodi pako imaju oszebujno pokorni, y podlosni biti. Akosze zeztanu szvojum Gozpodum tak naj vre zdalka szvojega skerlaka znemu, ztanu y prednyimi nizko nagnyeny vchine.

d. Akosze zkojem szlusbenikom szvoje gozpode zeztanu ali pak z Plebanushem, Nameztnikom, ali kakvem drugem redovnikom, tak ga imaju doztojno pozdraviti.

e. Akosze pak zeztanu z-szudczem, ali z-priszesnikom, taksze imaju proti ovem takajsse doztojno izkazati.

f. Onisze imaju proti vszem lyudem priatelzki, lyubleno, poszlusno, y mirno izkazati; dapache pri iztoj igri kada vu

110 karanje: korenje, prigovor, svadanje

111 špotati (se): grditi, karati, rugati se

112 fantiti se: osvećivati se

113 lastovit: vlastit, osoban

114 fantlivost: osvetljivost

115 čargati: gurati, zadirktivati

116 skupsti: čupati

- prikladnom vremenu, y na doztojnom meztu biva, neszmesze nikaj divjega rusnoga, y nedoztojnoga vchiniti.
- g. Zjednum rechjum imajusze vucheniki tak zadersavati, dasze vszigdar szada, tojezt haszen navuka, kojega vu Skoli dobivaju, vu nyihovom czelom sivlenyu vpamet vzeme.
- h. Akobi vucheniki po zlocheztochi ove zapovedi prekerssili, taksze imaju kastigati, kak del od Skolnoga Vkrochenya¹¹⁷ vu Navuchanya Knigi prepissuje.
- 117 vkročenje: ukročenje, discipliniranje
- [p. 62] Shezti Glavni Děl.
Od Skolnoga Vkrochenya.
1. Kaj je Skolno vkrotchenye y na koga zpada.
- a. Skolno vkrotchenye ztoji vu potrebuvanju prikladneh nachinov za ono zadobiti, kaj je po Skolneh Zapovedah prepiszano.
- b. Navuchitel je on, koj ove Nachine ter po redu pri oneh koji Skolne Zapovedi prekrershavaju potrebuвати mora.
- c. Ovi redi dojdu zdola vu ovom Delu napervo.
2. Nachini, kojisze pri skolnom vkrotchenyu potrebuвати, y red poleg kojega Skolnik nye prikladiti ima.
- a. Opomenki.
1. Opomenki jeszu priatelzka govorenja, pokojemi oni na obdersavanye dusnoztih szvojeh opominyajusze, koji ali vre proti takvem kaj vchiniti jeszu, ali vchiniti hocheju.
2. Priatelzka opominyanya pelaju¹¹⁸, y chiniju szerdce vechkrat na takva dugovanya nagyeno, od kojeh drugach odvrachnozt ima.
3. Opomenki morajusze takaj iz Szvetoga Piszma poleg kakvoche prekershenya potverđiti.
4. Naglo oszupnyenye, y zamuchanye Skolnika je vechkrat hasznovit opomenek.
5. Opominyanya moraju najmre pod Skolnim Vremenom chizto kratka biti.
- 118 peljati: voditi
- b. Zapominyanya pogibeli¹¹⁹.
- Po ovom zapominanju poztavla Navuchitel pogibel, y zlo poszedja pred ochi, od kojeh on vuchenike obchuvati terszisze.
- c. Grosnye¹²⁰.
- 119 pogibel: pogibelj, opasnost
- 120 grožnje: prijjetnje
- Grosnye jeszu ostreshi opomenki Skolnikovu po kojemi on ne szamo pogibel, nego i kastigu onomu nazvezti, kojisze k-zlu odluchi ali napelati da.
- [p. 63] d. Obechanya.
- Obecha sze kadkad y poztavi daruvanye na izvershenye dobra, y na obztanye vu dobru. Nego neszme Navuchitel nigdar kaj takvoga obechati, kaj on zpuniti ni vu ztalishu, ali volyu nema.
- e. Kastige.

Kastige od kojih ovde je govorenye, jeszu zla koja prekershite-
lom Skolneh Zapovedih odluchena jeszu.

Skolnik neszme pri kastiguvanyu nikaj drugo pred ochima
imati, kak pobolshanye Vuchenikov, y on morasze pravichnoga
pri kastiguvanyu izkazati, y nigdar vu szerditozti Kastigu
zvershiti.

1. Kajsze neszme kastiguvati.

a. Falinge razuma, y Pameti, n:p. Szlabozt, mala razumnozt.

b. Falinge Narave, n:p: Nepochinyenozt, nepazlivozt, ako
szamo takve falinge iz Prokshenozti¹²¹, kakti hotoncze¹²²
ne bivaju.

c. Falinge, koje od Deteta Tela dohajaju.

d. Falinge, y prekershenya, kojeh netak Detcza, kak izti
Navuchiteli, ali takaj ztareshi, Drusina, ali drugi Lyudi zrok
jeszu, nesmejusze kastiguvati.

e. Zloche, koje Vucheniki doma, ali vu Vremenu, kadszu zvan
zkerbi Skolnikove; vchine, imajusze szamo onda, akosze
Skolniku nazvezti, y zaische vu Skoli naredno kastiguvati.

2. Kajsze ima kastigati.

a. Vu obchinzkom vsza nakanyena prekershenya koja po
guschem opominyanu, zpochituvanyu, y grozenyu niszu
pobolshana.

b. Oszebujna pregreshenya, ter.

[p. 64] 1. Prekorachanye Laztoviteh Skolneh Zapovedih.

2. Zbantuvanya¹²³ Zkup Vuchenikov y vszako napelivanye na
zlo.

3. Nechednozt, Tverdokornozt, Nepokornozt proti Poglavarom.

4. Grehi, y chini, po kotereh sze Bog bantuje.

5. Tverdokornozt vu zlu.

3. Kaksze ima Kastiguvati.

a. Pokehdob¹²⁴ Telo pri vekssoj Ztrani Vuchenikov Kruto
Mlohavo je, y nekoje Ztrane nanyem lehkosze pokvariti mo-
reju y Pokehdob takaj je Vuchenikov, koji postenye lyubiju;
zatoszu vu skolah szleducha Kastig orudelya y Kastiguvanya
prepovedana.

1. Sile Volovzke¹²⁵, Āatine, Korbachi¹²⁶, Ferule¹²⁷.

2. Pluzke, Drukanya¹²⁸, Vudiranya z-shakum.

3. Za Laszi zkubenye¹²⁹, klechanye, za vuha natezanye.

4. Vsza oszramochenya, y postenya dotikajuchasze obshanenya,
takva jeszu: Oszelzka¹³⁰ Vuha, Oszelzke Korune¹³¹.

b. Szleduche Kastige jeszu dopuschene.

1. Shiba za male, y szrednye Vuchenike.

2. Tenke Sitke¹³² Palichicze¹³³ za vekshe vuchenike poveksha-
vanyu vudarcev, povekshajusze Kastige.

3. Z-kratenye vugodnih Dūgovany.

121 prokšenost:
razmaženost, drskost,
bezobraština,
razuzdanost

122 hotonce: hotice,
hotimice, namjerno

123 zbantuvati (mađ.):
smesti, uznemiriti

124 pokehdob: budući da,
jer, zato što

125 žile volovske: bič,
kandžija od volovske
žile

126 korbač: kožnati bič,
kandžija

127 ferula: šiba, prut

128 drukanje: tiskanje,
guranje

129 skubenje: čupanje

130 oselska vuha:
magareća uha

131 oselske korune:
magareće krune

132 žitko: tekuće,
savitljivo

133 paličica: palica, štap

- 134 pristopjati: pristojati se, imati pravo
4. Ozramoteny, kojasze na pregresku dobro priztojiu¹³⁴.
4. Kadasze Kastige neszmeju odproztiti.
1. Zbog Krichanya, placha, y javkanya Kastige vrednoga.
2. Onem, koji drugach vnogo razumnozti imaju; ar ovi moraju z-nyihovemi Talentumi dobre oszebujnozti, y dobro zadersavanye zvezati, ter zato neszmeju szloboschinu imati dugovanya chiniti, koja pri drugemi Kastige vredna jeszu.
[p. 65] 3. Vu takvem pripechenyu, gdebi Skolnik po odpuschanyu Kastige bil vu pogibeli szvoje prestimanye¹³⁵ zgubiti.
- 135 preštimanje: ugled
5. Kadasze imaju Kastige odvlechi.
1. Neszmesze vu szerditozti, y vu neterplivnozti kastiguvati, zato morasze Kastiga tak dugo odvlechi, doklam szerditozt tak iz ztrane kastigujuchega, kak y onoga, kajsze ima kastigati, nevtasisze.
2. Kastiga, koteru Vuchenik pod Skolnim Vremenom zaslusi, morasze do koncza Skole odvlechi.
3. Kada jedna Kastiga vszem je zagrosena bila, ter jeden Vuchenik je pregreshil, tak more Skolnik pri takvom Vucheniku Kastigu odvlechi, y tak nyemu priliku dati szvoju falingu oszebujno posaliti, y pobolyshati.
- 136 pridavek: dodatak, prilog
- Pridavek**¹³⁶
- Kak izpitavanya Skolnik ima vuchiniti, kada vu Skolu dojde visituvati poglavar, ali kada koj ztranzki vredneshi Gozpon Skolu pohodi za videti napredka, y nachina Navuchanya.
1. Kada takvo Pohadyane pripetisze zprichetkom Skolnoga vremena, tak moliju detcza prepiszanu molitvu Skolnu Imena Dechakov iz Katalogusha meszechnoga chtejusze, y nazochni Dechak zaznamenujesze.
2. Skolnik pokase Katalogusha pohodniku, y napisanoga Broja Sziromaskeh Vuchenikov.
3. Zatem poprima Szlovo-poznavanye, y Shlabekuvaye, tak iz Tabele, kak iz Knige, y to terpi jeden fertaly Vure.
4. Iz Katekizmusha chtejesze, y zverhu chtejenya izpitavasze, takaj pokase Skolnik, kak Detczy Evangeliuma doprinasha, to terpi pol vure.
[p. 66] 5. Za chtejenye odredyena dugovanya chtejusze pol vure, Skolnik izpitava zkup iz naredbih, kojese vu Tabelih od Szlovpoznanya, Shlabekuvanya, y chtejnya zadersavaju. Ztasheshe Vuchenike izpitava takaj iz onoga kajszuszi iz chtejenoga zapametili.
6. Skolne Zapovedi najsze vu jednom fertalyu napervo vzeu.
7. Pol vure dugo rachunasze, zkup z-naredbami od rachunztva.
8. Zatem pishesze, Skolnik mora vu pol vuri pokazati, kak on naredbe lepo-piszanya detczu navucha, kak on popravlya

pismo, y kaj na pravo-piszanye zpada, Pizma Detczy poka-zivajusze.

9. Skola dokonchasze z-naredyenum Molitvum.

Ovakovo Visituvanye Skolno more terpeti tri vure. Metemtoga more takaj ali Poglavar, kada on skolu visituje, ali Skolnik, kada koj ztranzki skolu pohadya, pri nekoterem navukom vreme prikratiti, dasze Detcza, koja y onak odvish dugo szedenye neterpe, predi razpuzte.

Vpelivanye od Lepopiszanya

Izpiszanye, Vpelivanye, Lepopiszanya vuchi szlove iz potezov glavneh, y rechi iz szlov z-perom zkupszlagati. Ov Navuk poztavisze napervo vu treh Delih.

Děl I od priprave k-piszanyu.

1. Naredbe za prikladno nameztenye tela.

a. Telo morasze ravno dersati z-glavum chizto malo napervo nagneno, y na nijeden kraj naszlonjeno, od Leve ruke gorne ztranke zdersano, y od ztola, iliti Klupe za jeden dlan daleko.

[b.] Ochi moraju vuperte biti na nabodek pera, noge pako jednako zkup ztati. Najsze pogleda Kip Piszczza.

2. Naredbe za poztavlyanye Ruk.

a. Zlevum rukum dersisze paper, koj pred piszczem jedno malo na levu ztran nagnyen ima lesati.

[p. 67] b. Deszna pako ruka mora chizto lehko na zgibi y zadnyemi perzti lesati tak da Laket deszni nikak na ztol nenalasesze.

3. Naredbe za dersanye pera.

a. Pero primesze zverhu gornyega reza chizto lahko zpalczem pervem, y szrednyem perztom tak, da gledech na nabodek¹³⁷ pera palecz ztoji naj vishe, szrednyi pak perzt na niseshe, y da pero poleg nohta szrednyega perzta lesi, prvi pak perzt pero zgora pokriva. Neszmeju vendar ovi tri perzti zkup ztishnyeni pero zevszema pokriti.

b. Zadnyi dva perzti izte deszne ruke prignusze vnuter K-Shaki, y dersesze, od szrednyega za dva perzta daleko. Poglej Kipa.

¹³⁷ nabodek: vrh, vršak,
šiljak

Děl II^{gi} od Pizma.

Za ovo pismo jeszu pochetni potezi.

a. Ravni Laszni¹³⁸, ravni szenchazti, y na deszno lesechi. Laszni delajusze z-ostrinum pera, szenchazti pak z-czelun shirinum, z vekshinum pochimleju szlove z-laszmem lesechem, y na takvoga zhadyaju, kak vu Tabli I pod 1 vidisze.

¹³⁸ lasen: vlasast, lagan,
tanak

139 jajčnati: jajčast, jajast

140 kačnati: zmijolik,
vijugav

b. Potezi jaichnati¹³⁹, na priliku jajca, okrugli, y podugazti szad tenshi, szad debshi, k-levomu, ali desznomu kraju zavinyeni, kak rekena Tabla I. pod 2 kase.

c. Potezi kachnati¹⁴⁰, na priliku kache, zvekshinum na sredini podebshi, y ali na deszno naszlonyeni, ali lesechi. Poglej vu Tabelu I. pod 3 kase.

d. Potezi bolye okrugli, szad tenshi, szad debshi, iz kojeh velike, horvatzke szlove bivaju. Kak 4 y 5 Tabla napervo poztavlya.

[p. 68] Děl III^{ti} od Primernozi, iliti szlosnozi szlov.

a. Naredbe za dusinu szlov.

1. Szlova N. kakti y druge male moraju biti viszoke na shirinu oszem nabodkov Pera.

2. Szlove gore, ali dole dugshe moraju prijeti josh dusinu n gore, ali dole; jedini t je krajshi, neg druga koja szlova zgornyum dusinum. Rinchicze¹⁴¹ pri maleh szlovah nezferkavajusze¹⁴², nego za chtetertu ztran n. pri pochetnih y pri onih, koje zdola dugshe jeszu, za pol n.

b. Naredbe za Shirinu.

1. Shirina za szlovu n. vzimlesze od b shirin nabodka pera dve naimre za izte poteze zkradnye, 4 pako za proztor med ovemi dvemi pak.

2. M je zpoloviczum shirshi, nego n tojezt ima g shirin nabodka pera, x ima shirinu kak m.

3. Vsze druge szlove imaju Shirinu za n.

c. Naredbe za szlaganye Szlov.

1. Kada dojdu zkup szlove z ravnemi potezi, mora ztati szlova od szlove za shirinu 4. shirin pera, na priliku n i l.

2. Med drugemi pako, koje na levo, ali na deszno jeszu zvinyene, mora biti proztor za tri shirine pera, vu peldi brod.

d. Naredbe za poztavu Szlov.

1. Po poztavi, iliti poztavlenyu Szlov razmevasze lesanye Szlov, koje ztoji vu nagnyenyu na deszno.

2. Za pokazati, kak szlove vu Horvatczkom pizmu lesati imaju, morasze ova figura □ napraviti, tojezt jeden zversheni chetvero vugel, kojega gorna ztran razdelisze vu dvoje, ter povlechesz od razdvojenya dolevoga vugla jeden ravni potez koj pravu poztavu, iliti lesanye szlove kase.

[p. 69] e. Naredbe za odztuplenye rechih, y pisanih redkov.

1. Rechi vu jednom pisanem govorenyu moraju tak na razno ztati, kak jeden n je Shirok; med rechmi pako, med kojemi je znamenye razdelenya, mora proztor biti za shirinu jednoga M. Zadnich za piknum do perve pochetne szlove morasze oztaviti proztor za shirinu dveh N N.

Piszani redki, y povlechaji

141 rinčica: naušnica,
prsten, kolutić

142 zferkavati: uvijati

2. Povlechaji nemoraju nigdi dojti prevech blizu k-kraja, mogu sze vendar priblisavati vszigdar bolye k-levomu, y desznomu, nego gornyemu, y dolynemu, y pak bolye k-desznomu nego klevomu. Vszi metemtoga povlechaji moreju jednako od kraja k-kraju vlechisze, y jednako med szobum ztati.

3. Dalyina jednoga povlechaja viszi od dusine szlov, koje gornyu, ali dolynu dusinu imaju.

4. Szlove na niseshem povlechaju nemorajusze szvojum gornyum dusinum do gornye tia szlove pretegnuti. To naj vech naj bude, da od dolyne szlove visheshi potez doteknesze niseshega poteza gornye szlove.

Opomenek.

Ova niszu ovde zato raztolnachena da Skolniki takova szvojem Vuchenikom od rechi dorechi napervo poztave, kadje piszati navuchaju; nego szamo zato, da pri popravlanju, ali prichetku piszanya potrebno vpuchenye dati moreju. Ar takovo razmerenye potezov y szlov, bi vech vremena vzimalo, nego haszne donashalo. Zpameten onda Skolnik szamo potrebno prikladno bude napervo poztavlyal, y od detcze znati potrebuvel.

Finis.

Die 19 Junij Anno [1]797

Rječnik manje poznatih riječi i izraza*

batrivost (mađ.): hrabrost, smionost,
srčanost, odvažnost

borše, boljše: bolje

čargati: gurati, zadirkivati

čtavec: čitatelj

čtejenje: čitanje

čteti: čitati

dijački: latinski, latinsko pismo, latinica

drukanje: tiskanje, guranje

dugovanje: stvar, predmet, rad

deđerno (mađ.): poletno, živahno, okretno,
hitro, vedro, dražesno, srčano, junački,
odvažno

deđernost (mađ.): poletnost, živahnost,
okretnost, hitrost, vedrina, srčanost,
junaštvo, odvažnost

Evangelium: Evandjelje

falačec (mađ.): komadić, dijelak

falaček kotriga: komadić, dijelak poglavlja,
odlomka

falat (mađ.): komad

falinga (tal.): pogreška, neispravnost,
nedostatak, manjkavost

falingast: nedostatan, manjkav

fantiti se: osvečivati se

fantlivost: osvetljivost

fela (mađ.): vrsta

ferula: šiba, prut

fundacija: zaklada, fond

genuti: ganuti, krenuti, maknuti, potaknuti

groziti se: prijetiti

grožnje: prijetnje

habati se: kloniti se, izbjegavati, čuvati se

hasen (mađ.): korist, dobitak

hasnovit (mađ.): koristan

hotonce: hotice, hotimice namjerno

hrupliv: bučan

hud: zao

jajčnati: jajčast, jajast

kačnat: zmijolik, vijugav

kapelan: svećenik, pomoćnik župnika,
župni vikar

karanje: korenje, prigovor, svadanje

kaštiga (lat.): kazna

kaštigati: kazniti

* Rječnik je prilog boljem razumijevanju teksta te su dana samo objašnjenja značenja riječi u tekstu, ne navode se sva značenja riječi ni gramatičke i etimološke odrednice.

kataloguš: katalog, sustavni popis čega s tumačenjem, imenik, dnevnik	predopomenki: prethodna upozorenja, opomene
katekiziranje: usmeno ispitivanje, oblik podučavanja s pitanjima i odgovorima	preganjanje: progonjenje, usrdno nastojanje
kip: slika, prilika, slikovni prikaz	prem: doista, zaista, upravo
korbač: kožnati bič, kandžija	prepovedano: zabranjeno
kotrig: dio tijela, član, članak, zglob, odlomak, poglavlje, paragraf	preštimanje: ugled
krajda (njem.): kreda	preštimaovati: poštivati, cijeniti
ladanje: selo, provincija, seosko imanje, posjed	pretergnjeno: pretrgnuto, prekinuto
ladati: vladati	prevzetno: oholo, umišljeno, drsko
lasan: prikladan, koji pristaje	prevzetnost: oholost, umišljenost, drskost
lasen: vlasast, lagan, tanak	pričetek: početak
lastovit: vlastit, osoban	pričeti: početi, započeti
lašćec: blješuci, blistav, sjajan	pridavek: dodatak, prilog
listor: samo, jedino	pridevek: nadimak
metemtoga: međutim, u međuvremenu	pridovek: prezime
mutiti: remetiti	priganjati: pritjerivati
nabodek: vrh, vršak, šiljak	pripetiti se: dogoditi
nanujenost, zlehknanudenost: oklijevanje	pripravlanje: priprema, pripravljanje
napučenje: napatuk, uputa	pristopjati: pristojati se, imati pravo
obatriveti (mađ.): postati hrabar, smion	prodečtvo: propovijed, prodika
opomenki: upozorenja, opomene	prodekator, predikator (lat.): propovjednik
orszag (mađ.): zemlja, država	prokšenost: razmaženost, drskost, bezobraština, razuzdanost
oselska vuha: magareća uha	razlučavati se: razlikovati se
oselske korune: magareće krune	razvečuvanje: uvećavanje, razvijanje
pačiti: priječiti	red: skupina učenika, poredak, ocjena
paličica: palica, štap	rinčica: naušnica, prsten, kolutić
pasirati: protiskivati	rukotvorstvo: ručni rad
paska: opaska, napomena, primjedba, bilješka	skerblivo: skrbno, brižno
pelda (mađ.): primjer, uzor, slika	skubenje: čupanje
peljati: voditi	skup vučenje: skupno, grupno, zborno učenje
pitva: pijenje, piće	skupglasnik: suglasnik
plebanuš (lat.): župnik	skupsti: čupati
podseknuti: poduprijeti, podržati	slovoslažci/slovoznanci: oni koji poznaju slova
pogibel: pogibelj, opasnost	spačka: prepreka, smetnja, podvala
pokehdob: budući da, jer, zato što	stališ: stalež, skupina
polinuvan: umiven, uređen	šlabekuvati: sricati, slovkati, ščitavati
polleten: polugodišnji	špotati (se): grditi, karati, rugati se
postavek: poglavlje, odlomak, izabrani dio	štejenje: čitanje, "brojenje" slova
posudavanje: posuđivanje	tečaj: kurs, godište, razred
prečeti: pročitati	terplivnost: strpljivost
	tersiti se: trsiti se, truditi se
	trucirati se (njem.): inatiti se, tjerati inat

vezdašnji: sadašnji
vizitacija: obilazak i pregled stanja,
razgled, pohod
vstroćenje: ukroćenje, discipliniranje
vpelivanje: uvođenje, utjecaj
zamuditi: propustiti zbog nemara
zavezan: obvezan, zahvalan
zavjetek: sažetak, proslov, moto
zbantovati (mađ.): smesti, uznemiriti
zbuđen: probuđen, zbunjen, nesiguran
zderkavanje: strčavanje, galama, vika
zferkavati: uvijati

ziskati: zahtijevati, moljakati, potražiti,
naći
zlehkoti: olakšati
zrok: uzrok
zvekšega: uglavnom, u glavnim crtama,
ukratko
zvir: izvor, vrelo
žile volovske: bič, kandžija od volovske
žile
žitko: tekuće, savitljivo
&c: *et cetera* (lat.), i tako dalje